

35956 VII. C. f

8. br 132/177

„Bravec“ ali „bralec“?

Jezikoslovna razprava.

Napisal

R. Perušek.

Pridejane so: Opombe k Levčevemu »Slovenskemu pravopisu«

V Ljubljani, 1899.

Založil pisatelj. — Prodaja L. Schwentnerjeva knjigarna v Ljubljani.

„Bravec“

ali

„bralec“?

Jezikoslovna razprava.

Napisal

R. Perušek.

Pridejane so: Opombe k Levčevemu »Slovenskemu pravopisu«.

V Ljubljani, 1899.

Založil pisatelj. — Prodaja L. Schwentnerjeva knjigarna v Ljubljani.

V razvitku književne slovenščine opažamo že nekaj časa sem teženje, da se književni jezik, ki se je v zadnjih desetletjih tako imenitno obrazoval ponajveč na podlagi vzajemnega slovanskega jezikoslovstva, zopet potisne nazaj na ono samoslovensko, recimo samokranjsko ali celo samogorenjsko stališče, ki mora postati pogubonosno za njegov razvitek. Dokler je bilo to postopanje privatni šport, se je smelo prezirati, ali kakor kaže v cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig izdani »Slovenski pravopis«, je pričakovati, da se uradno uvede v šole pisava, kakeršno priporoča imenovana knjiga. Smatram torej za svojo dolžnost, da povzdignem glas proti pravilu, ki je naperjeno proti dosedanjim oblikam samostavnikov ¹⁾ na -alec, -alka, -alstvo in -ilec, -ilka, -ilstvo, namesto katerih se priporočajo oblike na -avec, -avka, -avstvo in -ivec, -ivka, -ivstvo, češ da so jedino te oblike pravilne.

Oni filologi, ki se ogrevajo za té oblike z »v«, trdé, da je one z »l« uvel pokojni Levstik, in sicer, da jih je sprejel iz hrvaščine. Če bi tudi resnica bila, da so oblike z »l« hrvaške in da jih pristna slovenščina ne pozna, ali je ta čin Levstikov slovenščini kaj škodoval? Ali so mari besede izvedene z »l« manj umljive? Ali se je sploh kak človek nad njimi spotikal, da delajo silo duhu slovenskemu? Praktičnega vzroka, ki bi govoril proti tem oblikam, pač ne more nihče niti enega navesti; pač pa je korist, da so se te oblike v slovenščini izenačile s hrvaškimi, že sama na sebi dosti velika, kar mora pripoznati vsakdo, komur je bodočnost slovenskega jezika in njegova veljava pri srcu. Menda je vendar že vsem jasno dovolj, kar je Jagić (Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen. Archiv f. slav. Philologie XVII.) dokazal, da so vsa južno-slovanska narečja od italijanske meje do Črnega morja v nepretrgani zvezi in da tvorijo neko celoto. Po mojem osvedočenju sta torej slovenščina in hrvaščina tako sorodni, da velja vsak besedotvorni princip enega narečja brez-

¹⁾ Pišem »samostavnik«, ne »samostalnik«, ker izvajam besedo iz podstave: »samostav+bn+ik«, kakor »pridevnik« iz »pridev« (cf. Mikl. II. 2.).

uslovno tudi za drugo narečje. Ako hrvaščina oblikuje besede iz deležnika preteklega časa na -l, -la, -lo, ne vidim prav nobenega razloga, zakaj bi to bilo slovenščini za-
branjeno. To svojstvo hrvaškega narečja si sme tudi slo-
venščina a priori brez pomislekov lastiti.

Da je književna slovenščina dandanes komu podobna in da se nam je ni treba sramovati pred drugimi Slovani, to, bogami, ni zasluga onih ozkosrčnih provincijalnih rodoljubov, katerim obzorje ne sega čez meje domačega narečja, nego je zasluga onih mož, ki so s temeljitim znanjem so-
sednih narečij preorali ledino zanemarjenega jezika, izpu-
lili ljuljko in zasejali zdravo seme, ki je vzraslo na polju
naših hrvaških sosedov. Ako je književna slovenščina svojo
nekdanjo siromaščino odpravila z brezštevilnimi, od glagolov
s končnico *cc* izvedenimi besedami, ne smemo nikakor
pozabiti, da se je v tem poslu ugledala v hrvaščino, in ako
so ona brezštevilna nomina agentis na končnice -ec, -ka in
odtodi izvedene druge besede dotičnim hrvaškim za dlako
podobne, tedaj ni najmanjše dvombe, da jih je slovenščina
obrazovala povsem analožno s hrvaščino. Ako so postale
prvotne hrvaške besede: »vladalac, čitalac, krčilac« nedvom-
bno iz II. deležnikov preteklega časa »vladao (= vladal),
čitao (= čital), krčio (= krčil), ali se ne bi morali čuditi, ako
bi bile dotične slovenske besede, ki so prišle iz hrva-
ščine v slovenščino, »vladalec, čitalec, krčilec« postale
ne iz iste podstave, kakor v hrvaščini, nego iz nedoloč-
nikovega debla, ter bi imele glasiti »vladavec, čitavec,
krčivec«? Ali si je mogoče misliti kaj nespretnjšega, kot
tako razkladanje? Ako je prišel »l« v takih besedah res iz
hrvaščine, ne smemo pozabiti, da je prišlo tudi brez števila
besedij samih iz hrvaščine, in da smo po analogiji teh
hrvaških izposojenih obrazovali svoje izvedenke na »*cc*«,
»ka«, in »*stvo*«.

Ugovarjati bi utegnil kdo: »Nekaj besedij je res naravnost iz hrvaščine prišlo v slovenščino; ali ostale se obra-
zujejo iz nedoločnikovega debla, ne pa iz deležnikovega.
To pravilo, da se besede tvorijo iz deležnikovega debla,
velja samo za hrvaščino (srbščino), kakor uči Miklošič na
strani 311. svoje Stammbildungslehre.« Res pravi tamkaj
Miklošič: »Thema ist ein part. praet. act. II, das jedoch in
der ableitung der bedeutung nach wie ein adj. behandelt
wird, daher die idee der vergangenheit nicht einschliesst.«
S temi besedami pa Miklošič ni dejal, da se samo v
srbščini (hrvaščini) nahajajo taki deležniki; nego on je to
pravilo na tem mestu navel, ker je, kakor občenito znano,
baš hrvaščino (srbščino) najkorenitejše obdelal in največ

primerov navel iz tega jezika; zató se mu je zdelo primerno baš tu posebe omeniti participije. Ako bi hoteli iz činjenice, da omenja izrecno samo na tem mestu izvajanje iz deležnikov, sklepati, da velja to pravilo samo za srbščino (hrvaščino), potem bi morali sklepati, da veljajo besede, ki jih čitamo na str. 180. iste knjige: »Dieses *an* (v besedah božanstvo, veličanstvo, v katerih stoji »žanstvo« in »čanstvo« za stsl. »žbstvo in čbstvo«) ist vielleicht das adj. suffix *ннѣ*, tudi samo za hrvaščino ali srbščino, ker tega ne omenja pri istih slovenskih besedah, ki jih je navel nekoliko vrstic pred srbskimi istoglasnimi. Da pa ni hotel Miklosićeve stezati pravila samo na hrvaščino (srbščino), se razvidi najboljše iz fakta samega, da je iz takih tvornopretesklikih deležnikov izvedene besede navel iz vseh slovanskih narečij. Vsak bi si jih sicer lahko sam ogledal v Miklosićevi slovnici; a da prihranim trud čitateljem, navedem jih nekaj sam: strsl. *прибѣгнѣ*, qui refugit; *ошлѣ*, eremita; *пришлѣ*, advena, nevyklѣ, homo indoctus; *страдалѣ*; *владаѣ*; *подвизалѣ*, qui certat; *небывалѣ*, *ἄπειρος*. — *страдалbstvo*, passio; *тѣпѣлbstvo*. — bolg. kazalec; skakalec. — srb. *vladalac*; *davalac*; *pogorelac*; *hvalilac*; *prosilac*; *sjedilac*; *tkalac*. — *kupilac*; *prelac*; *prosilac*; *stradalac*. — *malorus*. *прышѣлец*; *бывалец*. — velikor. *владѣлец*, posestnik; *стоялец*, gostač. — češk. *nedbalec*, nepazljivec; *tkadlec*, textor; *opilec*; *smělec*. — poběhlice, pobegla žena; *nedbal'stvo*. — polsk. *rylec*, *dlecie*; *latalec*; *wisielec*, obešenjak; *bywalec*, erfahrener; *tkadlec*. — *opilstwo*. — gornjesrb. *tkalc*. — dolnjesrb. *tkal'c*.

Kdor se zdaj ni osvedočil, da se brez izjeme v vseh slovanskih jezikih tvorijo nomina agentis s sufiksom »*ннѣ*« iz drugega tvornopretesklega deležnika perfektivnih in imperfektivnih glagolov, da torej one besede Miklosićeve, ki jih je napisal na strani 311., veljajo za vse jezike slovanske, temu seveda ni mogoče ničesar dokazati. Kdor pa pripozna resnico, da so v vseh slovanskih jezikih izvedenke iz mnogokrat imenovanega deležnika navadne, bode sklepal, da velja enako pravilo brezuslovno tudi za novo slovenščino, tudi ako ne bi našel v Miklosićeu nobene primera za to. Temu izvajanju se more ustavljati samo tak fanatičen samoslovenec, ki konstatuje za slovenščino povsem svoje slovniške zakone, da celo posebno sintakso, in še več, posebno slovensko logiko.

Sicer pa se čitajo v istem Miklosićeu primeri tudi za slovenščino. Evo jih nekoliko: »Trubar: mrlec (torej od deležnika mrl); Trubar in Megiser: prišleci; pogorêlec prov. *abbrandler*; vrtêlec, vrtec vetra; črešnjojêlec, qui cerasa

comedit.« Tu imamo primere, ki jasnejše kot solnce kažejo, da so izvedeni iz deležnika; saj menda besed »prišelci« in »črešnjojêlec« niti najzagrizenejši srbofob ne bode izvajal iz nedoločnika, temveč iz deležnikov *šè(d)l in *je(d)l. Isto tako ne more nihče trditi, da je morebiti kaka razlika med perfektivnimi in imperfektivnimi, prehodnimi in neprehodnimi glagoli, ker »prišlec« je iz perfektivnega neprehodnega, »črešnjojêlec« iz imperfektivnega prehodnega glagolskega debla. Tudi Miklosić ne uči nikjer, da je morebiti kak poseben razred glagolov ali kaka vrsta, ki ima edina privilegij, da tvori take besede iz deležnika. In ker rabijo take besede Trubarju in Megiserju, teh menda vendar ne bode nihče dolžil hrvatnja. Tudi »vrec« in »smelec« sta nastala od deležnikov »vrêl« in »smêl«, če prav rabita letá tudi kot pridevnika.

Sicer pa čitamo tudi že pri starejših pisateljih oblike na -ilec, -alec, n. pr. pri Krelju »nosi/ca«, pri očetu Hipolitu »ta tkažic«, pri Vodniku »prebiva/cov«. To so pač jasni dokazi, da so tudi že drugi pisatelji čutili, odkodi gre izvajati nomina agentis na *ьсв*, ne pa šele Levstik.

Dokaz, da gre nomina agentis izvajati iz deležnika, so tudi različna lastna imena. Na Goriškem je mnogo ljudij z imenom »Prelec«; to je po gorenjsko »Prevec«, kakor se imenujejo znane osebe v Kranju. »Novoselec« je izvajati od deležnika »se(d)l« in pomenja »Neusasse«, ter je bilo s početka nedvombno nomen appellativum. Imena »Pelc« in »Pilec« t. j. »Pelec« in »Pilec« je izvajati iz deležnikov »pel«, »pil«, »šilec« (v Brežicah) od »šil«. Tudi beseda »rilec«, ki je našla milosti pri teh filologih, svedoči, da se obrazujejo celo od glagolov sedmega razreda prve vrste nomina agentis na *ьсв*. —

Poleg teh priznavajo pokoljenje iz deležnika še temle besedam: »tkalec, gnilec, ogorelec, otelec, pismoznalec, umelec, vžgalec.« Ali ni to najbolj klasičen dokaz, da gre nomina agentis na *ьсв* izvajati iz tvornopreteklega II. deležnika? Zakaj pa bi bile baš te besede izvedene iz deležnika? Jezik brez tehtnega vzroka ne dela nobenih izjem; kjerkoli je treba konstatovati izjemo od občnega pravila, je tudi kak vzrok, zakaj se ta izjema ne pokori občnemu pravilu. Naši pismoznalci pa ne vedó prav nobenega vzroka navesti, zakaj bi se baš te besede ne uklanjale pravilu. Izgovor teh besedij ne brani, da jih izvajaš od nedoločnika. Zakaj se ne bi te besede izvajale iz nedoločnika in pisale »gni-v-ec, pismozna-v-ec, ume-v-ec, ri-v-ec, tka-v-ec« (nekteri Gorenjci izgovarjajo celo »hkauc«)? »Črešnjejelec, prišlec, prelec, mrlec« to so seveda besede,

ki je njih izdeležniška tvorba tako jasna, da je ni mogoče tajiti. Ali ako je res edino pravilno izvajanje na ~~66~~ iz nedoločnika, potem pač ne vem, kaj bi branilo pisati »gnivec, pismoznavec, umevec, rivec, tkavec« itd.? Take oblike se nahajajo pri pisateljih različnih dob, in tako se ta imena v ljudski govorici tudi izgovarjajo. Noben znanstven vzrok torej ne sili pri teh besedah konstatovati izjem. Da so pa našle baš te besede milosti pri »avcih«, je utemeljeno edino na tem, da navaja Miklosi^ć te besede kot izvedenke iz deležnika in ne iz nedoločnika. Ako bi bil Miklosi^ć te besede navel v obliki »tkavec, pogorevec, rivec, prevec« itd., kar bi bil lahko storil, ker tako ljudstvo govori in se je svoj čas tako pisalo, bi bili oni brez obotavljanja dejali, da se tudi ti samostavniki izvajajo iz nedoločnika. Da se je Miklosi^ć, ki je oblike enostavno takó beležil, kakor so jih dotični pisatelji napisali, morebiti zmotil, kaj takega sumnjati jim niti najmanje ni prišlo na um. Njegove besede so jim svetejše, nego pričanje vsegakolikega slovanstva, in njemu bolj slepo verujejo, nego najfanatičnejši derviš Mohamedu. Kdor ni povsem slep, mora vendar uvideti, ako je edino pravilna oblika »bravec, igravec, morivec«, da je edino pravilna oblika tudi »tkavec, pismoznavec, rivec, gnivec«. Še enkrat ponavljam, jezik brez vzroka ne pozna nobenih izjem.

Ako se te oblike nahajajo pri starih pisateljih, to pač ni prav nikakeršne važnosti. Možje niso bili filološki izobraženi ter so pisali, kakor je nanese; včasih so zapisali, kakor ljudstvo govori, včasih, kakor jim je jezikovni čut narekoval; odtodi različna pisava besede »tkalec« in »tkavec« (hkauc, kavz. primeri Ljub. Zvon. 1899. 254). Menda vendar ne bode nihče trdil, da so se stari pisci zavedali, da je »tkalec« izvajati od deležnika, »bravec« pa od nedoločnika. Izgovarjali so besedo »tkalec« že tedaj brez vsake dvombe »tkavec«, prav takó, kakor »bravec«. Zapisali so torej pisatelji obliko »tkalec« zató, ker so jo čuli pri svojih iztočnih sosedih, ki so besedo tedaj izgovarjali »tkalec« in jo še dandanes tako izgovarjajo. Isto velja o besedah »črešnjejec, vrec, vrtelec« itd., ki so vse na iztoku slovenščine doma, t. j. na ozemlju hrvatske kajkavščine in panonščine. Ti Slovenci ne izgovarjajo samo besede »tkalec« s čistim »l«-om, nego isto tako tudi besede »trgalec, prosilec«, ne pa »trgavec, prosivec«, kakor narobe v naših pokrajinah govoré »trgavec, prosivec«, pa tudi »tkavec«, ne pa »trgalec, prosilec« in tudi ne »tkalec«. Narodni izgovor teh besedij torej absolutno nobenega merila ne daje, po katerem bi se mogla ustanoviti pisava z »l« ali »v«. Enako irelevantne so oblike pri pisateljih. Kaj je pravo, se da ustanoviti edino le po jezikoslovnih zakonih.

Da pa za različno izvajanje imen agentis na *cc* ni prav nobenega znanstveno podkrepjenega razloga, se razvidi iz tega, da »avci« priznavajo tvorbe iz deležnikov perfektivnih in imperfektivnih, prehodnih in neprehodnih glagolov najrazličnejših vrst (prelec, rilec, umělec, pogorelec, tkalec).

V tej zadregi si pomagajo ti filologi in pravijo: »Prelec« gre izvajati iz »prelo«, »rilec« iz »rilo«, »vrelec« iz »vrelo«. To je naravnost napačno. Po Miklosiću (Vergl. Stammbildungslehre str. 306, 307 se tvorijo imena na *cc* I.) iz glagolskih korenov. II.) 1.) deminutiva (od »rilo« je deminutiv »rilec«, ne pa »rilec«). 2.) imena ki značijo kako razmerje k tematu (vsi primeri pri Miklosiću naznanjajo domovino, n. pr. Zagrebec, Kranjec, gorec [*incola montium*], planinac, prekomorac, novohorodec, avstrijec, ali pa, odkodi je kaj n. pr. lipiec, lipov med.) 3.) imena iz pridevnikov. 4.) zloženske. 5.) pri srednjih in ženskih imenih se dodaje končnica *cc*, a da se značenje prvotnega imena nič ne promeni. — (»prelo« in »prelec« pa menda vendar ni vse eno.) Jasno je torej, da je tako izvajanje povsem neutemeljeno. Ali posito, non concessio, da je to mnenje pravo, tedaj pa vprašam, ako gre izvajati »prelec« od »prelo«, »vrelec« od »vrelo«, kakšen vzrok brani izvajati »pomagalec« od »pomagalo«, »klepalec« od »klepalo«, »gledalec« od »gledalo«, »mazalec« od »mazalo«, »pokrivalec« od »pokrivalo«, »nosilec« od »nosilo«, »volilec« od »volilo«, »merilec« od »merilo«, »kadilec« od »kadilo«, »kupčevalec« od »kupčevalo« itd.? Po čem se pa spozna, katera nomina agentis imajo pravico, da se izvajajo iz samostavnikov na *-lo*? Kateri sveti duh je razsvetlil gospodo, da so spoznali, da gre izvajati »rilec« od »rilo«, »prelec« od »prelo«, pri drugih pa da ne velja to pravilo?

Brez vsake znanstvene podlage je tudi razlikovanje besed »črničec« in »črničec«, ki se nahaja v Pleteršnikovem slovarju. Izgovarjata se obe besedi enako, obe sta po pomenu taki, da se smeta smatrati istovetni. Pomeni »Maisbrand, Baumräude, Schwärze des Mostes« niso nič drugega kot »Schwärzer, Anschwärzer«. Vsaka razlika izmed »črničec« in »črničec«, utemeljena baje v izgovoru in naglasu, je naravnost fiktivna. Jaz bi rad poznal onega, ki bi mi mogel povedati, ali sem rekel »črničec« ali »črničec«.

Vidi se jasno kot beli dan, da je vsa ta pravila, ki izvajajo nomina agentis na *cc* iz nedoločnika ali iz samostavnika na *-lo*, skrpala nekritičnost, nedoslednost in najivna samovoljnost, ki išče vsako nemogoče razlaganje, samo

onega ne, ki se da izvesti dosledno iz pravil, po katerih tvorijo brez izjeme vsa slovenska narečja te besede.

Kakor je izmišljeno izvajanje samostavnikov na »*бсѣ*« iz podstav na -lo, tako je izmišljeno tudi ono pravilo, ki pravi, da iz imperfektivnega glagolskega deležnika ni moči tvoriti samostavnikov agentis na *бсѣ*. Ta teorija uči nekako takole: »Prebivalec« pomenja samo onega, ki je »prebival«, ne pa tudi onega, »ki prebiva«. To poslednje pomenja baje samo oblika »prebivavec«, ki je izvedena iz nedoločnika. To pravilo zaudarja po olju svetilnice in je skovano brez vsake realne podlage. To svedočijo ne samo vsa slovanska narečja brez izjeme, ampak tudi slovenščina sama; saj vendar »tkalec« ne pomenja samo onega, »ki je tkal«, nego tudi onega, »ki tke«; »prelec« ne samo onega »ki je prel«, nego tudi onega, »ki prede« itd. Nasprotno v vsej slovanščini ne najdeš niti enega primera, ki bi svedočil, da so samostavniki agentis izvedeni iz nedoločnika; oni primeri pa, ki navidezno pričajo za take tvorbe, je treba drugače tolmačiti.

Ako bi res bil kake važnosti pomen prošlosti pri takih izvedenkah iz deležnika, in nasprotno pomen sedanje trajnosti pri izvedenkah iz nedoločnika, potem bi pomenjala beseda »morivec« onega, »ki mori«. Kaj pa, kadar je ta »morivec« pred porotniki, ali je tedaj še vedno oni, »ki mori?« Menda vendar pred sodniki in stražo več ne mori! Pa tudi onega ta beseda ne more pomenjati, »ki je moril«, ako je nesrečnik samo enkrat zvršil to zločinstvo ter ga je takoj prijela oblast. — Slovenščina in sploh slovanščina tvori pač tudi od perfektivnih prehodnih glagolov nomina agentis na *бсѣ*, na pr. »ubilac (s.), ubiice (starosl.), storilec«, vendar je to vrlo redko. To se godi samo od takih debel, ki so postala perfektivna zaradi prefiksa in ki so dobila baš zaradi tega prefiksa tudi še posebno značenje, na pr. »ubilec« Todtschläger od »ubiti«, tödten; verbum simplex »biti« pomenja »schlagen«. Nasproti ima glagol »umoriti« isto značenje, kakor glagol »moriti«, in prefiks »u« znači edino, da je glagol prefektiven; zato pa tudi ne tvori slovenščina samostavnika »umorilec«, nego samo »morilec«. — Razlika v izvajanju besed »tvorivec« in »st(v)orilec« od različnih debel je kar naravnost izmišljotina. Saj »morilec« ali po novem »morivec« pomenja onega, »ki mori«, »ki je moril« in »ki je umoril«. Jezik, živi jezik, ne pozna onih tančin, katere so iztuhtali filologi, ki šlišijo, kako trava raste.

Ako bi bilo »avcem« kaj do logike in doslednosti, bi morali izvajati tudi pridevnike na »*бнѣ*« iz nedoločnikove osnove ter bi morali pisati ne samo: »mučivec, mučiyka,

mučivstvo; prebivavec, prebivavka, prebivavstvo»; nego tudi »mučiven, mučivnik, mučivnica; gledaven, gledavnik, gledavnica; svetovaven, svetovavnik, svetovavnica«. Kdor izvaja nomina agentis na »*cc*, ka in *ctvo*« iz nedoločnika, ta bi moral izvajati tudi pridevnike na »*cn* in *ctski*« iz istega debla in temu izvajanju se ne bi protivilo niti ljudsko izgovarjanje (saj se vendar besede »mučilen, tkaven, mučilnica, tkavnica« itd. izgovarjajo »mučiven, tkaven, mučivnica, tkavnica«), niti pomen nedoločnikovega debla. Izvajanje pridevnikov na »*cn*, *ctski*« iz nedoločnikovega debla je istotoliko upravičeno, kolikor izvajanje samostavnikov na »*cc*, ka in *ctvo*«. — Da pa »*avci*« tega izvajanja navzlic svojim teorijam ne dopuščajo, temu je povod zopet slepo poverjenje v besede Miklosićeve, ki navaja na strani 146. imenovane knjige med izsamostavniškimi pridevniki na *cn* primer: mačil*cn*: *mačilo. To je edini primer, ki ga navaja Miklosić iz vseh slovanskih narečij, in ki je baje izveden iz samostavnika na -lo; pa še ta samostavnik ima zvezdico, t. j. se ne nahaja nikjer v knjigi. Opiraje se na ta primer izvajajo vse pridevnike na *cn*, ki niso izvedeni iz glagolskih korenov ali pridevnikov, naravnost iz samostavnikov na -lo; torej: »gledalen« iz »gledalo«, »pisalen« iz »pisalo«, »mučilen« iz mučilo«, »volilen« iz »volilo«, »svetovalen« iz »svetovalo«. — Sufiks -lo tvori samostavnike, ki so s početka brez izjeme značili sredstvo, s katerim se izvršava dejanje, ki je izraženo v glagolskem tematu. Beseda »pisalo« torej pomenja »das Schreibzeug«, in pridevnik »pisalen« bi moral dosledno pomenjati »zum Schreibzeug gehörig, dem Schreibzeug angemessen, ähnlich, aus dem Schreibzeug ausgehend, am Schreibzeug befindlich, vom Schreibzeug ausgehend« itd., kakor pomenja »miren« »zum Frieden gehörig, dem Frieden angemessen, ähnlich« itd. itd. Dosledno pomenja torej tudi »pisalnica« »Zimmer zum Aufbewahren des Schreibzeuges«, »pisalnik« »Tisch zum Aufstellen des Schreibzeuges«, »čitalo« je »Leseapparat«, »čitalen« »zum Leseapparat gehörig«, »čitalnica« »Zimmer für den Leseapparat«, »čitalnik« »Tisch zum Aufstellen des Leseapparates«; »mučilo« »das Marterwerkzeug«, »mučilen« »zum Marterwerkzeug gehörig«, »mučilnica« »Zimmer zum Aufbewahren der Marterwerkzeuge«, »mučilnik« »Ort zum Aufstellen des Marterwerkzeuges« itd. itd. — Vsakdo pa lahko vidi, da pridevniki »pisalen, čitalen, mučilen« in samostavniki »pisalnica, čitalnica, mučilnica« ter »pisalnik, čitalnik, mučilnik« nimajo tega pomena, ki bi ga morali imeti, da so izvedeni iz samostavnikov »pisalo, čitalo, mučilo«, nego da pridevniki značijo »zum Schreiben, Lesen, Martern gehörig« ne pa

»zum Schreibzeug, Leseapparat, Marterwerkzeug gehörig«; in isto takó samostavniki »pisalnica, čitalnica, mučilnica« nimajo gori imenovanega pomena, nego značijo »Schreibzimmer, Lesezimmer, Marterkammer«, in »pisalnik, čitalnik, mučilnik« »Schreibpult, Lesepult, Martertisch« ali kaj podobnega; s kratka, pridevniki na »bn̄ in ɛski« ter iz njih izvedeni samostavniki na »bnica, bn̄nik«, ohranijo osnovni pomen glagolskega dejanja in se zategadelj ne morejo izvajati iz samostavnika, nego edino iz kake glagolske osnove. Ker pa ta glagolska osnova ne more biti nedoločnik, je treba poiskati drugo glagolsko osnovo. Taka osnova je drugi tvornopretekli deležnik. Tako se izvaja iz »ošl̄« qui abiit »ošln̄« solitarius (Mikl. 147.); stalen, constans (Mikl. 149.); spal̄nyj ad dormiendum aptus; vstavaln̄yj; žalovaln̄aja gramota; šival'na gla. — Tu je treba naglašati, da Miklosić sam izvaja imenovane primere iz deležnika, ne pa iz samostavnika na —lo. »Spalni« torej od »spal«, ne od »spalo«, »žalovalni« od »žaloval«, ne od »žalovalo«, »šivalni« od »šival«, ne od »šivalo«. — Ali ni potem jasno, da je tudi »pisalni« od »pisal«, ne pa od »pisalo«, »zdravilni« od »zdravil«, ne pa od »zdravilo« itd. itd.?

Da so sicer res vse izvedenke s sufiksi »ɛɛ, ɛka, ɛski, bn̄, ɛstvo, ica, išče« v zvezi z glagolskim deblom, kakor ga ponuja drugi tvornopretekli deležnik na —l̄, o tem se prepričamo s tem-le premišljevanjem.

Na strani 274. imenovane knjige pravi Miklosić o sufiksu »isko, iske«: »Das suffix »isko, iske« bezeichnet a) den ort z) wo sich etwas befindet, β) wo sich etwas befunden hat. Das thema bedeutet entweder eine sache oder eine person . . . . . sądište, wie sądilište ist der ort der richter, daher der ort, wo recht gesprochen wird: die themen sind: sądija, sądil̄, letzteres nicht etwa als der, der recht gesprochen hat« itd. Ako primeriš s temi besedami še besede, ki jih čitaš na strani 311: »Thema [besedi na ɛɛ] ist ein part. praet. act. II., das jedoch in der ableitung der bedeutung nach wie ein adj. behandelt wird, daher die idee der vergangenheit nicht einschliesst« itd. in ako držiš na umu, da je sufiks »l̄«, s katerim se tvori part. praet. act. II. istoveten s sufiksom »lo«, o čemer se lahko prepričaš v istem Miklosiću II. 94 sq., potem ne moreš dvomiti, da pomenja deležnik na —l̄ osebo, katera je nositelj glagolskega dejanja. — V tej točki Miklosić ne dela nobene razlike za slovenščino in ostala slovanska narečja, ker stoji to pravilo na čelu celega odstavka, predno govori o posameznih slovanskih narečjih (pag. 94.). Iz tega sledi kot jasni dan, da tudi ona opazka na strani 311. ne velja

samo za hrvaščino (srbščino), nego za vsa slovanska narečja, torej tudi za slovenščino, ker se do pičice ujema s prvo točko na str. 274. — Od »nosil« je torej izvajati ne samo »nosilišče« = kraj, kjer se nosi ali kjer se je nosilo, nego tudi »nosilen« in iz tega pridevnika »nosilnica, nosilnik« in končno tudi »nosilec« = človek, ki nosi, ali ki je nosil, »nosilka«, »nosilstvo«. Od »gledal« ne samo »gledališče« = kraj, kjer se gleda ali kjer se je gledalo, »gledalen«, »gledalnica«, »gledalnik«, ampak tudi »gledalec« = človek, ki gleda ali ki je gledal, »gledalka« in »gledalstvo« itd. — Pri vseh teh izvedenkah podstava »nosil«, »gledal« itd. ne pomenja nič drugega, kot izglagolsko ime, ki je nosilec abstraktnega glagolskega dejanja brez obzira na čas, osebo, spol, in iz katerega se potem tvorijo različna imena z večkrat imenovanimi sufiksi. Nekateri taki deležniki so postali povsem pridevniki (primeri Mikl. str. 94.), na pr. »smel, vrel, ogorel, obogatel« itd. »Smel« ne pomenja tedaj onega, »ki je smel«, nego tudi onega, »ki sme«, »vrel« ne samo onega, »ki je vrel«, nego tudi onega, »ki vre«. Zato pa »smelec« pomenja predrzneža brez obzira na čas in druge glagolske kategorije, isto tako »vrelec« pomenja »studeneček, ki tudi v sedanjosti teče, »vrtelec« pomenja vsak vrtec vetra, najsi nastane, kadar hoče. Po analogiji teh deležnikov, ki so postali pridevniki, dobivajo enako pridevniški značaj tudi deležniki glagolov na —iti in —ati; t. j. deležniki »moril, gledal, svetoval« itd. izgubé značenje prošlosti in imajo samo pomen glagolskega dejanja, čim se zvežejo s kakim sufiksom, na pr. gledal-išče, gledal-en itd., torej tudi gledal-ec, gledal-ka, gledal-stvo.

Ker smo se osvedočili, da rabi drugi tvornopretekli deležnik v vseh slovanskih jezikih in še posebe v slovenščini kot podstava novim izvedenkam različnih sufiksov, se po pravici začudeni vprašamo, odkodi ta gonja proti »l«u?

Na strani 308. imenovane Miklosićeve knjige čitamo kot prvi primer iz nove slovenščine za besede s končnico *ьс* tole: »bajavec incantator. hung.: baja-v-ьсь«. — To je tako umeti, da je pristopila končnica »ec« k nedoločnikovemu deblu »baja«, med deblo in končnico pa »v«, da se zamaši zev. Potemtakem bi bil to primaren sufiks. Tudi, ako bi se dokazalo, da je ta način izvajanja pravilen, ne bi imeli zaradi tega že pravice odrekati pravilnost onim izvedenkam iz deležnika, katerih neoborno pravilnost smo ravnokar dokazali. Narmanj, kar bi smeli tirjati za izvedenke iz deležnika, bi bila ravnopravnost. Ako pa še pomislimo praktične obzire, ki priporočajo te izvedenke, bi jim morali brezpogojno

dati prednost pred onimi, ki se izvajajo iz nedoločnikovega debla. Ti praktični obziri pa so ti-le:

1.) Že gori smo izteknili veliko važnost za obrazovanje književne slovenščine, za duševni in občni narodni napredek, ako se oblike čim bolj zbližajo z dotičnimi oblikami hrvaščine.

2.) Oblike z »l«om so se v knjigi popolnoma ukoreninile. Vsem novejšim knjigam rabijo te oblike, vsi šolski učbeniki so bili dosedaj tako pisani, vsa imenitnejša javna glasila se poslužujejo teh oblik. Ali ne bi bilo čudno ravnanje zaradi neke umišljene pravilnosti prominjati utrjeno pisavo, ki je najmanj vsaj toliko upravičena, kolikor nova, kakor smo gori videli.

3.) Oblike na »v« so neblagoglasne. Ne samo mene žali okó, kadar čitam te nekako rustikalne oblike; tudi mnogi drugi ljudje, s katerimi sem o tem govoril, so mi priznali kakofonijo oblik na »v«. — Kadar vidim napisane besede: »spoznavavec, pomagavka« in slične, se mi zdi, da kdo oponaša gorenjske kmetavse; zakaj, to bomo pozneje videli.

Ker pa vem, da svojeglavnost slovenska ne bode upštevala teh po mojem mnenju zadosti važnih razlogov, hočem poskusiti, da dokažem, da pravilnost teh oblik na »v« ni samo nič bolj utemeljena, nego pravilnost iz deležniških oblik, ampak da je celo povsem neutemeljena. V to svrho si oglejmo v Miklosićevi knjigi nekoliko primerov onih besedij, ki se izvajajo iz glagolskih debel z onimi končnicami, ki pridejo v našem predmetu v poštev. Zadostovalo bode celo, ako se omejimo na besede s končnico *ьcb*, ker rezultati, do katerih pridemo pri teh besedah, veljajo tudi za vse druge končnice. Miklosić navaja na straneh 306.—314. pod I. velikansko število *nominum agentis* na *ьcb*, ki se izvajajo s primarnim sufiksom iz glagolskih debel. Predmnevati smemo, da je Miklosić nabral in izbral take primere, da so zastopane vse vrste glagolov, trajnih in dovršnih, prehodnih in neprehodnih. Ako pregledamo vse navedene primere (ostavljajoč za sedaj primere na *-avec* na strani), se skoraj osvedočimo, da so vsi samostavniki, ki so izvedeni s primarnim sufiksom, izvedeni brez izjeme ne iz nedoločnikovega debla, nego iz glagolskega korena (v katerem je včasih slabi samoglasnik pojačan, na pr. *pon:pon*, *kl:kol*, *por*). In sicer pristopa pri glagolskih korenih, ki se končujejo na soglasnik, končnica *ьcb* neposredno h korenu, pri korenih pa, ki se končujejo na samoglasnik, zatika zev eden tehle

soglasnikov: j, v ali t. — Evo primerov za vse vrste in vse razrede glagolov.

- I. 1. osnova: bod: bod-e-m: bodec stimulus inf. bos-ti.
 I. 2. » molz-e-m: kravomolzec inf. mols-ti.
 I. 3. » greb: greb-e-m: pogrebec inf. grebs-ti.
 » sop: sop-e-m: сопсѣб (stsl.) inf. sops-ti.
 » živ: živ-e-m: lahkoživec inf. ži-ti (iz živ-ti).
 » plev: plev-e-m: plevec inf. ple-ti (iz plev-ti).
 » šiv: šiv-e-m: šivec inf. ši-ti (iz šiv-ti).
 I. 4. » pek: peč-e-m: hlêbopečѣбѣб (stsl.) inf. pešti, peći.
 I. 5. » žbn: {žbn-e-m: žnec. } inf. žeti.
 » {žanj-e-m: žanjec }
 » pn: pn-e-m: zaponec inf. zapeti.
 I. 6. » dr: der-e-m: živoderec inf. drê-ti.
 » mr: mr-e-m: mrteć (mr.) inf. mrê-ti.
 » pr: u-pr-e-m: parac, парѣбѣб (srb., stsl.) u-prê-ti.
 I. 7. » bi: bi-j-em: ubiic iz ubijѣб (stsl.) inf. biti.
 » plu: plov-e-m: plov-ec inf. plu-ti.
 » bri: bri-j-em: bri-v-e-c inf. bri-ti.
 » ri: ri-j-em: ri-v-ec inf. ri-ti.
 » pë: {pë-j-em: pë-v-ec } inf. pë-ti.
 » {poj-em: poj-ac }
 II. 1. » ka(p)n: kan-em: kanec inf. ka(p)ni-ti.¹⁾
 III. 1. » im: {im-am: } mytoimѣбѣб (stsl.) inf. imë-ti.
 » {imë-ja: }
 » čbt: čbtѣбѣб (stsl.) inf. štë-ti.
 III. 2. » hrop: {hrop-im: } hropec inf. hropë-ti.
 » {hrop-em: } inf. hrops-ti.
 » mol: mol-im: po-molec inf. molë-ti.
 » drž.: drž-im: samodržec inf. drža-ti.
 IV. » sôd: sôd-im: sôdec inf. sôdi-ti.
 » lov: lov-im: lovec inf. lovi-ti.
 V. 1. » del: del-am: zemljedelec inf. dela-ti.
 V. 2. » klep: {klep-am: } klepec inf. klepa-ti.
 » {klep-ljem: }
 » lag: laž-em: lažec inf. laga-ti.
 » pis: piš-em: pisec inf. pisa-ti.
 V. 3. » ber: ber-em: зрѣноберѣбѣб (stsl.) inf. bra-ti.
 V. 4. » se: se-j-em: se-v-ѣбѣб (stsl.) inf. sêja-ti.
 VI. 1. » trgu: trgujem: trgovec inf. trgova-ti.

¹⁾ Izvedenka „kanec“ ni iz glagolskega debla „kap“ napravljena, nego po krivi analogiji iz „kan“, kakor da je glagol četrte vrste. Iz glagolov druge vrste se inače sploh ne tvorijo nomina agentis na ѣбѣб, niti imena na ka, ѣство, ѣнѣ.

Brez-	}	Osnova vêd: vê-m: vsevêdec (stsl.) inf. vêdêti.
sponski		» da(d): da-m: {proda-v-ec
glagoli		» jě(d): jě-m: jed-ec inf. jes-ti. } inf. da-ti ¹⁾

Vzamite iz Miklosiáca katerokoli vam drago izvedenko iz glagolov 1.—4. in 6. vrste, brez izjeme vsaka se ravna po pravilu, da se končnica »*ьсѣ*« pritika izključno na glagolske korene. Pri tej priliki opozarjam posebno na one glagole prve vrste, v katerih se pojavlja pri izvajanju besedij prvotno deblo. Taki glagoli so »plev-e-m«, čigar nedoločnik se glasi »ple-ti«. Ako bi se imena na *ьсѣ* izvajala iz nedoločnika, bi se sedanjik ne glasil »plevem«, nego »ple-j-em«. Iz sedanjika je jasno razvidno, da pripada »v« korenu in da je »plevec« izvedeno iz »plev-*ьсѣ*«, ne pa iz »plê-v-*ьсѣ*«. Enako jasno se vidi to iz glagolov 5. razreda. Iz nedoločnika »pěti« bi se izvela pač beseda »*zapě-j-*ьсѣ*« ali »*zapě-v-*ьсѣ*«, ne pa »za-pon-ec«. Iz nedoločnika »žęti« bi postala beseda »*žę-v-ec«, ne pa »žnjec« in »žanjec«, ki sta postali iz korena ž^{ьн} torej »ž^{ьн}+*ьсѣ*«. — Iz nedoločnika »mrě-ti« bi pričakovali v maloruščini »*mrê-v-eć« ali »*mrê-j-eć«, ne pa »mr-eć«, kar je očitvidno iz glagolskega korena. Korenska osnova »plu« se razkroji pred samoglasnikom v »plov«, torej »plov-ec«. Isto velja tudi za glagole 6. vrste. Pri besedi: »jadikovac« stoji v Miklosiácu (str. 310), da se izvaja iz osnove »jadikova«, dosledno tudi »bogovec« iz bogova-ti in »trgovec« iz trgova-ti. To je očitvidna pomota. Ako bi bile omenjene besede izvedene iz nedoločnikove osnove, bi se pač glasile po nauku Miklosiácevem: »bogova-v-ec, trgova-v-ec, jadikova-v-ec«. Nasprotno pa je pač evidentno, da se glagolski koren glagolov šeste vrste končuje na »u«, torej »bogu-trgu-jadiku-«, kakor se nam kaže v sedanjiku »bogu-j-em, trgu-j-em, jadiku-j-em«; isti korenski »u« pa se razkroji pred končnico »*ьсѣ*« v »ov« in tako so postale besede »bogov-ec« iz »bogu-*ьсѣ*«, »trgov-ec« iz »trgu-*ьсѣ*«, »jadikov-ac« iz »jadiku-*ьсѣ*«. —

Zastonj pa se trudiš, da bi našel med izvedenkami, naštetimi pri Miklosiácu, oblike izvedene iz nedoločnikove osnove. Tu čitamo pač stsl.: »zr^{ьн}ober^{ьсѣ}«, a ne najdemo nikjer »bra-v-*ьсѣ*«, »bor^{ьсѣ}«, ne pa »bori-v-*ьсѣ*«, »vsedr^{ьсѣ}«, ne pa »vsedr^{ьсѣ}«, »igr^{ьсѣ}«, ne pa »igra-v-*ьсѣ*«, »glum^{ьсѣ}«, ne pa »glumi-v-*ьсѣ*«, »pis^{ьсѣ}«, ne pa »pisa-v-*ьсѣ*«, »sev^{ьсѣ}«, ne pa »seja-v-*ьсѣ*«, »svir^{ьсѣ}«, ne pa »svira-v-*ьсѣ*«, »ples^{ьсѣ}«, ne pa »plesa-v-*ьсѣ*«; slov: »jezdec«, ne pa »jezdi-v-ec«, »pišec«, ne pa »piska-v-ec«, »sodec«, ne pa »sodi-v-ec«, »strelec«, ne pa »strelja-v-ec«; srb.: »norac«, ali ne »nori-v-ac«, »ponovac«, a ne »ponovi-v-ac«, »čudotvorac«, a ne »tvori-v-ac«, »ispolac«,

¹⁾ iz okrajšanega korena po analogiji glagolov I. 7.

a ne »ispla-v-ac« (poljem, plati), »kaljac«, ne pa »kla-v-ac«; mr.: »kupeć«, a ne »kupi-v-eć«, »loveć«, a ne »lovi-v-ec«; rus.: »vsevêdecъ«, ne pa »vsevêdê-v-ecъ«, »zločinec«, ne »zločini-v-ec«; češk.: »chodec«, ne »chodi-v-ec«; polj.: »czyściec«, ne »czyście-w-ec«; lžs.: »gere«, ne pa »gra-v-c«.

Jasno je kot beli dan, da so pa mogoče vse izvedenke iz drugega tvornopreteklega deležnika, torej: »bral-ec, igral-ec, boril-ec, pisal-ec, sejal-ec, sviral-ec, plesal-ec, piskal-ec, streljal-ec, tvoril-ec, klal-ec, kupil-ec, lovil-ec, črnil-ec« itd., da celo izvedenke iz glagolov I. 7. ri- »rilec«, pè- »pelec«.

Vse, kar smo tu konstatovali za izvedenke na *ec*, vredi tudi za vse izvedenke z drugimi sufiksi, ki pridejo tu v poštev na pr. ka, *stvo*, *no*, *ski*, *ica*. Od glagolskega korena *lov*, inf. *loviti* se mogó torej tvoriti besede »lovec, lovka, lovstvo, loven, lovsko, lovišče« in »lovilec, lovilka, lovilstvo, lovilen, lovilski, lovilišče« ne pa »lovi-v-ec, lovi-v-ka, lovi-v-en, lovi-v-ski, lovi-v-stvo, lovi-v-išče«.

Kakor smo videli, sta torej dve glagolski podstavi, iz katerih se tvorijo samostavniki z različnimi, že večkrat navedenimi sufiksi; in sicer sta ti podstavi *a*) korenska in *b*) deležnikova. Po tem takem vidimo, da se lahko postavijo enačbe: 1.) *sod* : *sodil* = *sodišče* : *sodilišče*, *gled* : *gledal* = *gledišče* : *gledališče*. 2.) *pros* : *prosil* = *prosec* : *prosiliec*, *pis* : *pisal* = *pisec* : *pisalec*. 3.) *hval* : *gostil* = *hvalen* : *gostilen* = *zahvalnica* : *gostilnica*, *pis* : *pisal* = *pisen* : *pisalen* = *zapisnik* : *pisalnik*. 4.) *lovec* : *lovka* = *prosiliec* : *prosililka*, *glumec* : *glumica* = *trlec* : *trlica* = *žrec* : *žrica*, *zemljedelec* : *zemljedelka* = *delalec* : *delalka*. 5.) *lovec* : *lovski* = *hvalilec* : *hvalilski*; *zemljedelec* : *zemljedelski* = *delalec* : *delalski*. 6.) *lovec* : *lovstvo* = *nosilec* : *nosilstvo*; *zemljedelec* : *zemljedelstvo* = *prebivalec* : *prebivalstvo*.

Ali je po vsem tem, kar smo dosedaj čuli, verjetno, da bi se tvorile baš iz nekaterih glagolov, katerih vrstna spona je »i« in »a«, torej iz glagolov četrte, pete in šeste vrste, na drug način izvedenke, nego je brezizjemno pravilo za vse druge glagole? Gotovo ne! Prisiljeni smo priznati, da veljajo za vse glagole enaki zakoni, da se torej tudi iz glagolov četrte, pete in šeste vrste izvajajo imena z gori imenovanimi sufiksi pač iz **glagolskega korena** in iz **deležnikovega debla**, nikdar pa ne iz nedoločnikovega debla. Ta zakon potrjajo pri Miklosiću ne samo vsi primeri izvedenk iz glagolov 1.—4. vrste, nego tudi mnogi iz 5. in 6. vrste.

V Miklosiću pa so navedeni vendarle mnogi samostavki na »av*ec*«, ki so po mnenju njegovem in po trditvi onih, ki mu slepo sledijo, iz nedoločnikove osnove izvedeni.

Navedimo jih vse in poskusimo njih postanje raztolmačiti. Nahajajo pa se tile primeri: *a)* Iz stare slovenščine na -avec, -ivec edino taki, kakeršne Miklosi^ć sam prišteva izvedenkam, ki so postale iz pridevnikov na -av^o in -iv^o s pritaknjnim sufiksom ^oec. Taki samostavniki so: »dêlav-^oec, laskav-^oec, bogočastiv-^oec, lživ-^oec, pêsni^ov-^oec«. »da-v-^oec« je iz glagolskega korena »da(d)«, ne pa iz nedoločnika. *b)* Iz bolgarščine so navedeni tile primeri: »zdrav-ec, neko zelišče; hubav-ec, gobavec.« Tudi ta dva primera sta navedena med izvedenkami, nastalimi iz pridevnikov. *c)* Iz malor. »proda-v-eć (iz debla da[d-]), kra-v-eć (iz debla kra-, kra-ti, kra-ju); zapadov-eć, zapadni veter; myslyv-eć, homo superb^us.« Kakor je razvidno, sta prva dva primera izvedena iz vokalskih korenov, druga dva iz pridevnikov. *d)* Iz rušč. »lukav-ec, dêlov-ec«. Oba primera sta navedena med izvedenkami iz pridevnikov. Tudi primera iz *e)* češč. »neduživ-ec, hiralec in šediv-ec« sta navedena med izpridevniškimi izvedenkami. *f)* Iz pol. »krawiec = kra-w-iec (kra-, kra-ti, kra-ję), latawiec in legawiec«. Poslednja dva sta navedena med izvedenkami iz glagolskih korenov. To sta torej dva primera, ki se ne uklanjata našemu pravilu, ako bi bila izpeljava Miklosi^ćeva prava. Vendar rajši verujem, da se jezikovni zakoni niso baš pri teh dveh glagolih »leta-ć« in »lega-ć« na glavo postavili, nego da se je Miklosi^ć zmotil, ko je ti dve izvedenki uvrstil med izglagolske. Miklosi^ć je tako vzvišen, da ne izgubi njegova slava prav nič, ako konstatujemo, da se je prevaril. Saj nezmotljivosti sam sebi ni pripisoval. »latawiec« in »legawiec« pa je treba izvajati iz pridevnikov »latawý« in »legawý«. Pridevnik »legawý, bährenhäuter« navaja Miklosi^ć sam na strani 219. Za pridevnik »latawý« je na istem mestu prav sličen primer »ciekawý curiosus eig. der herumläuft«, torej = slov. »tekav« v besedi »tékavec«. Tudi novosl.: »šantav« (claudus) in češki: »bêhavý« (begav), sta povsem slični tvorbi. Kakor pa sta iz »šantav« in »šepav« nastala samostavnika »šantavec« in »šepavec«, tako sta tudi v poljščini postala iz »latawý« in »legawý«, »latawiec« in »legawiec«.

Iz hrvaščine (srbščine) so navedene tele besede, ki jih Miklosi^ć prišteva izglagolskim izvedenkam: »ponovac (ponoviti), jadikovac«. Obe sem že gori razložil. Nastali sta iz glagolskih korenov »*po-nov« in »*jadiku«; »zdravac herbae genus.« Miklosi^ć jo izvaja na strani 310. iz glagolske osnove »*zdрави«, kar bi bilo povsem lahko mogoče. Samo nekaj vrst spredaj, na strani 309., pa navaja isto besedo »zdravec« med besedami, v katerih končnica »^oec« naznanja deminutivum. To konstatujem zató, da ne bi kdo trdil, da je zmeta pri

Miklosiću nemogoča. Pravo je eno ali drugo; oboje ob enem pa ne more biti. — Dalje pravi Miklosić na strani 310.: »Hieher (t. j. k izglagolskim izvedenkam) gehören auch viele formen auf avac: a-v-*bc*: bukavac ardea stellaris: buka. drekavac animal fictum clamosum: *drekati, vgl. drečati. 3. 2. zrikavac, zrijavac, gryllus viridissimus a clamore zri: *zrika. lajavac: laja. lizavac: liza. prodavac: venditor. prucavac equus calcitrosus: pruca se. puzavac sitta europea: puza. pucavac uvae genus: puca. rikavac: rika. sjecavac olus dissectum: sjeca. skakavac locusta: skaka. Der accent fällt auf dieselbe sylbe, wie im inf. der entsprechenden verba: búkavac: búkati.« — Besedo »prodavac« sem že gori razložil; izvedena je iz korena »da(d)«, torej »*da-v-*bc*«. Ostale besede pa so brez izjeme izvedene iz pridevnikov s sufiksom »av«. Ali so ti pridevniki sami v rabi ali ne, je irelevantno; saj tudi glagoli niso vsi v rabi. Za besede, ki značijo nekaj glas, torej za »*bukav-, *drekav-, *zrikav-, *rikav-« in za izvedenke, katere treba torej takole deliti: »bukav-ac, drekav-ac, zrikav-ac, rikav-ac«, imamo izvrsten primer v pridevniku »lajav«, ki je občenito v rabi in pri katerem najmanjše dvombe ni, da je iz njega izveden samostavnik »lajavac«. — Za iste pridevnike naj služijo kot primer še drugi pridevniki: nsl.: »kvakav, quakend; lajav latrans; mrmrav, murrans« (Mikl. pag. 218.); češki: »spěvavý ptak; vrzavý (knarrend), plakavý«. dolen je srb: »jakavy (= ječav)«. — Miklosić izvaja na strani 298. besedo »kukavica« iz nedoločnikovega debla, kar je nemogoče, kakor smo dokazali, ker ni nobenega primera za izvedbo samostavnikov na -ica iz nedoločnikovega debla, nego se iz glagolskih osnov tvorijo samostavniki na »ica« edino tako, da se korenu pritika končnica. To ime bi moralo potem glasiti »kuk-ica«. Izvajati je to besedo iz pridevnika »kukav« t. j. oni, ki stenje = kuka (ζωζύω) in potem = miser. Enako je treba izvajati besede »prucavac, puzavac, pucavac, skakavac« iz pridevniških podstav »prucav, puzav, pucav, skakav«, ki morebiti niso v rabi, ki pa imajo v pridevnikih: »hrapav, raucus; grčkov, stertens; mucav, balbus; žmirav, nictans« itd. prav primerne analogije.

Oglejmo si končno še slovenske izvedenke na —avec. Te so »bajavec incantator, delavec, gatavec hariolus, igravec, jecavec, lajavec, maščavec, maščevavec, plézavec, posnêmavec, prilizavec, prodavec, sêjavec«. Kako je postala beseda »prodavec« iz »proda-v-*bc*«, in zakaj tako, sem že razložil. Od ostalih so besede: »bajavec, delavec, gatavec, jecavec, lajavec, maščavec, plézavec, posnêmavec, prilizavec« izvedene iz pridevnikov: »bajav, delav, gata, jecav, lajav, maščav (od mštatī, ulcisci)« itd. Za vse te pridevnike imamo v primerih,

že preje navedenih, prikladne analogije, ali pa so sami v vsakdanji rabi. Miklošić izvaja besedo »bajavec« iz »*baja-v-vc«, kar je nemogoče, kakor smo gori dokazali. Dosledno izvaja Miklošić jednako tudi besedo, »délavec: *dela-v-vc« ter jo navaja med izglagolskimi izvedenkami. Kako pa je sam omahoval, to se razvidi eklatantno iz tega, da navaja isto besedo v prvi vrsti iste strani (308.) med izpridevniškimi izvedenkami, in navaja pridevnik »delavc« na strani 218. — Da je omahoval, se vidi tudi iz tehle besedij, ki jih čitamo na strani 294.: »(das suffix —ica tritt) b) an durch andere suffixe gebildete adjective: pijavica hirudo, pľšavica saltatrix, třesavica tremor, žegavica febris: diese bildungen sind jedoch vielleicht primär plesa-v-ica«. Na strani 218. pravi pa zopet: »kyhavica, pijavica, třesavica, žegavica und delavvc setzen auf vc auslautende adj. voraus«. Prava je pač ta, da so te besede izvedene iz pridevniških podstav »*pijav, *pľšav, *třesav, *žegav«. —

Utegnil bi kdo vprašati: Kdaj je treba trditi, da je beseda izvedena iz pridevniške podstave, in kdaj iz deležnikove? Tudi na to vprašanje dobodemo jasen odgovor.

Sufiksi, ki prihajajo tu v poštev, so: primarni sufiks »vc« in sekundarna sufiksa »avc« in »ivc«. — Za naš je to vse eno, ali izvajamo besede »lajav« in »trudoljubiv« iz »laja+v+vc, trudoljubi+v+vc« ali pa iz »laja+vc in trudoljubi+vc«. Sicer pa je izvedenih s sufiksom »ivc« (oziroma »i-vc«) tako malo besed, da jih lahko na stran pustimo ter se posebno zanimamo samo za one pridevnike, ki so nastali iz glagolov z nastavkom »avc« t. j. »a-vc«. —

Vsi ti pridevniki, ki so z imenovanimi sufiksi izvedeni iz glagolov, značijo kako duševno ali telesno lastnost, ki nekako plastično označuje bitnost osebe ali stvari, ki se ji pripisuje ta lastnost. Taki pridevniki so: starosl.: »veličavc inanis gloriae cupidus; krvopijavc sanguinarius, blutdürstig; laskavc adulatorius. novosl.: »cagav timidus; *delav arbeitsam«, srb.: »kukav, miser«, ruski: »bravyj audax, plakavý weinerlich«. polski: »legawý bärenhäuter = lenuh«. »Krvopivc blutdürstig, ljubivc amans, hotiv libidinosus, bježiv fugax; grčkvavc stertens, drémav, jezlav«. češk.: »psávy schreibselig; sedavý sitzend; jecavý; gornjes.: »paliyy brennbar.«

Kakor menda vsakdo čuti, pomenjajo vsi ti pridevniki kako značajno telesno ali duševno lastnost, nikakor pa ne kake dejalnosti. »Krvopijav« torej ni oni, ki res »kri pije«, nego je oni, čigar lastnost se imenuje v pravem in prenesenem smislu »krvopijstvo« t. j. otrótnost. »Kukav« ni oni, kateri res »kuka«, nego oni, čigar lastnost je »kukanje«, t. j. »nesrečnik«; »*písav« ni človek, »ki piše«,

nego je »ein schreibseliger Mensch«; »plêzavo« ni bitje, »ki pleza«, nego bitje, čigar značajna lastnost je plezanje, torej se imenujejo deteli primerno »plezavi«; »begav« ni oni, »ki beži«, nego bojazljiv človek, itd. itd.

Kar velja za pridevnike, to velja tudi za samostavnike, ki so izvedeni z različnimi sufiksi iz teh pridevnikov. Ako vzamemo podstavo »drê mav«, schlafsüchtig, potem ne izraža »drémavec« dejanja dotičnikovega, nego njegovo lastnost in ne pomenja »spavajočega«, nego »zaspanca«; »plêsavec« ne pomenja »der Tânzler«, ampak »der Tanzsüchtige«; »*pi-savec« ni »der Schreiber«, ampak »der Schreibfex«, »plê-zavec« ne pomenja kar vsakega, ki pleza, nego specijalno detela, čigar lastnost je plezanje; »maščavec« ne pomenja »der Râcher«, nego »der Rachsüchtige«.

Ni dvombe, da je po analogiji postalo nekaj imen, kjer je samostavnik, izveden iz takega pridevnika, dobil poleg onega značenja, po katerem se dotični osebi ali stvari pripisuje neko svojstvo, tudi še značenje dejalnosti. Taki so: »bájavec« t. j. »der Zauberhafte« in »der Zauberer«, »dé-lavec« »der Arbeitsame« in »der Arbeiter«, »prilízavec« »der Schmeichelrednerische« in »der Schmeichler«. To se je zgodilo posebno pri onih izvedenkah, pri katerih je delovanje provzročilo lastnost dotičnikovo.

Od takih pridevnikov se izvajajo zopet imena z vsemi onimi sufiksi, kakeršni pristopajo tudi k deležniku. Na pr.: »delavec, delavka, delavstvo, delaven, delavnica, delavnik, delavski«.

Vselej pa, kadar samostavnik na »včv« ne pomenja človeka, čigar posebna značajna duševna ali telesna lastnost se iztika, nego kadar se poudarja njegovo delovanje, in samo delovanje, takrat se izvajajo samostavniki na »včv« in dosledno vsi drugi samostavniki in pridevniki na sufikse »ka, vstvo, ica, vtv« iz glagolskega korena ali pa iz drugega tvornopreteklega deležnika.

Iz glagolov prve in druge vrste se ne tvorijo pridevniki na »avv« in »ivv«. »Krvopijav« ima za podstavo »*pijati« ne »piti«. Pač pa se obrazujejo nomina agentis od deležnika glagolov prve vrste: »prišlec, prelec, rilec«. Od glagolov druge vrste je edini primer »kanec« nastal po krivi analogiji.

Izkorenski glagoli tretje vrste pomenjajo večinoma nekako stanje ter so verba neutra. Iz takih glagolov je moči izvajati pridevnike na -vč na pr. bleščav iz glagola bleščim. Izvedenka »bleščavec« torej pomenja človeka, ki se obdaje s sijajem, bodi si resničnim, bodi si lažnim, in pomenja isto, kar bi rekli nemški »Großthuer«; »dišav« iz

»dišati«, odtodi »dišavec«. »Pomadeheld«; »golčav« iz »golčati«, torej »golčavec«, »Plappermaul«; »kričav« iz »kričati«, torej »kričavec« »Schreihals«. Od glagolov, ki imajo v nedoločnikovi osnovi »ě«, se ne tvorijo pridevniki na »av«, torej tudi ne samostavniki z drugimi sufiksi. Pač pa se tvorijo pridevniki na sufiks -iv in -ljiv, ki je soroden z onim na »-iv«, torej od osnove »smrdě« »smrdljiv« in odtodi »smrdljivec«, »vidě« »vidljiv« in »zavidiv« invidus, »zlopomniv« iz »po-mněti«; »šuměv« v besedi »šuměv-ec« je po krivi analogiji napravljen namesto »šumivec«, ako ni morebiti bolje izvajati besedo »šumevec« iz deležnika in pisati »šumel-ec«.

Od izimenskih glagolov te vrste, ki pomenjajo postati ono, kar izraža imenska podstava, se ne tvorijo pridevniki na v, in av; saj menda nihče ne bode trdil, da bi kaj pomenjali pridevniki: *osirotev, *pobedastev, *obogatev, *ozelenev, *ogladnev« itd. — Pač pa se tvorijo od dotičnih deležnikov samostavniki: »osirotělec, pobedastělec, obogatělec, ozelenělec, pogorělec, ogladnělec, osivělec, kopnělec (sneg)« in drugi, ki bi se mogli izvajati v potrebi iz glagolov, ne pa »osirotevec, *pobedastevec, *obogatevec, *ozelenevec, *pogorevec, *ogladnevec, *osivevec, *kopnevec« itd. V tem slučaju tudi novi proroki pripoznavajo izvajanje samostavnikov na »v« iz deležnikove osnove.

Osvedočili smo se že, da od glagolov četrte vrste ne postaja mnogo pridevnikov na »v«. Miklosić je navel vsega vkup 31 pridevnikov na »iv« in sicer takih, ki se izvajajo deloma iz samostavniških debel, torej ne samo takih, kakor »ljub-iv-« ali »ljubi-v«, nego tudi takih kakor »lž-ivý, mśc-iwy, igrivyj« iz lž = laž, mśc = mst, igra. —

Glagoli četrte vrste, iz katerih se s sufiksi tvorijo samostavniki, so brez izjeme prehajalni glagoli, ki pomenjajo neko delovanje.

Od teh glagolov se tvorijo imena pretežno iz glagolske osnove: »brusec, časten, plavstvo« ali pa iz drugega tvorno-preteklega deležnika. »Prosilec« in »prosilka« je torej edino pravilno, ne pa »*prosivec« in »*prosivka«; ako je namreč pridevnik »*prosiv« sploh mogoč, tedaj znači beseda »prosivec« »der lästige Bettler« ne pa »der Bittsteller«; »morivec« »der mordsüchtige Mensch«, ne pa »der Mörder«, kar pomeni edino le iz deležnika izvedena beseda: »morilec«. Torej tudi samo: »kurilec«, ne »kurivec«, ker to, da kuri, ni njegova lastnost, nego njegov posel; »lupilec«, ne »lupivec«, kajti lupljenje ni lastnost, nego posel dotičnikov; »volilec«, ne »volivec« itd. itd. — Celo nemogoče si je misliti izvedenke na »iv« od glagolov, ki s prefiksom postanejo perfek-

tivni. »*ugonobiv« ne more pomenjati človeka, čegar lastnost je »ugonobiti« (lastnost bi mogla biti le »ugonobljati«), torej tudi ni mogoč samostavnik »ugonobivec«, nego samo »ugonobilec«. Zato pišejo tudi »avci«, »storilec«, ne »storivec«.

Sedaj prihajamo do glagolov pete vrste. Povedali smo že, da se iz mnogih glagolov izvajajo pridevniki na »vъ, avъ« in da potem od njih postajajo imena s sufiksi, tako na pr. »delav, delavec, delavka, delaven, delavski, delavstvo«. Od glagolov »brati, prati, zvati, klati, pljuvati, česati, kazati, klepati, orati, tesati, zidati, tkati« se tvorijo poleg iz korena izvedenih »-bereg, -pereg, -zovec, kolec, plavec, česec, -kazec, klepec, orec, -tesec, -zidec, -tkec« samo imena iz deležnika izvedena: »bralec, pralec, zvalec, klalec, pljuvalec, česalec, kazalec, klepalec, oralec, tesalec, zidalec, tkalec«, ker vsi ti samostavniki pomenjajo »delovanje« ne pa »lastnost« dotičnih oseb. Nasproti pa se tvorijo pridevniki na »avъ« iz glagolov: »bajati, lajati, lizati, mazati, hrzati, žvižgati« in iz njih samostavniki: »bajavec, prilizavec »der Schmeichler«, ne »der Lecker«, mazavec »der Schmierfinke«, hrzavec »der sehr laut zu lachen pflegt«, žvižgavec »die Zischnatter, saurer Wein«. — Ta imena značijo lastnost dotičnikovo. Ako pa hočemo označiti delovanje dotičnikovo, potem treba izvajati ime iz deležnikove osnove: »bajálec der Zauberer, lizálec der Lecker, mazálec der Anstreicher, hrzálec der Wieherer, žvižgálec der Pfeifer.«

Od izimenskih glagolov pete vrste navajamo primera radi: »igrálec der Spieler, pridigálec der Prediger, rajálec der Tänzer»; nasproti »pridigavec der Moralprediger, rájavec der Tanzsüchtige od pridevniških osnov *pridigav, *rajav«; »blebetálec der Plappernde, blebetávec das Plappermaul«.

Od izglagolskih glagolov navedimo za primer: »poznaválec«, ne pa »poznavavec«. Saj pridevniške podstave »poznavav« ni, ker je po smislu glagola ne more biti. »Poznavanja« si ne moremo misliti kot lastnost, nego samo kot dejalnost. To velja sploh za vse glagole, ki so iz korenskih glagolov nastali in ki pomenjajo kako delovanje. Torej: »ubijálec, obuválec, postiljálec, odirálec, podpirálec, zéválec, prebiválec, skriválec, pométálec, zmagálec, izmikálec, pošiljálec, šiválec, objemálec«. Od nekterih glagolov bi se dali izvajati pridevniki na »vъ«, na pr. »zevav« od zévati, in odtodi »zévavec«. »kýmavec, posédavec, zajédavec«. Ta imena pa ne značijo delovanja, nego lastnost dotičnikovo: »zévavec« torej ni naprosto »der Gähner«, nego »die Schlafhaube«, »kimavec« ne pomenja »der Zunickende«, nego »der Jasager«. »mižavec« »der Blinzler« pomenja neko lastnost in isto

tako tudi »posédavec«, ki lahko pomenja to, kar »lenuh«; »zajédavec« »ein bissiger Mensch«, Parasit. Isto tako je treba ločiti samostavnike: »razmišljálec, prihájalec, precejálec, ponavljálec, zvažálec, polagálec, pretakálec«, ki so nomina agentis, od izpridevniških: »razmišljavec, prihájavec, precéjavec, ponávljavec, zvažavec, polágavec, pretákavec«, ki bi pomenjali lastnost dotičnikovo, ako bi bili sploh v rabi. Primeri tudi še: »nagajivec« (poleg nagajavec); »vsájavec«, ki ne pomenja »der sich Aufstellende«, nego »der Zänker«, »zabávljavec«, ki ne pomenja »der Aufhaltende«, nego »der Stänkerer«. Ako se nahajajo samostavniki, kakeršni so na pr. »povekšavec, preštímavac, ogledavec« itd., letih ne smemo izvajati iz nedoločnikovih osnov »povekšati, preštimiti, ogledati« itd. Ti glagoli so perfektivni, samostavniki »povekšavec« itd. pa značijo trajno dejstvovanje. Izvajati jih je torej iz glagolskih korenov: »povekšav-, preštímav-, ogledav-«, ki so podobno nastali, kakor glagoli 4. vrste na »ast«, »divjastiti, lomastiti«; t. j. pri glagolih na »avati« se spominjamo pridevnikov na »-av«, kakor se spominjamo pridevnikov na »-ast« pri glagolih, kakeršen je »lomastiti«. — Res tudi glagoli »povekšavati, ogledavati, preštímavati« ne pomenjajo kar tako ponavljanja dejanja, nego navado in lastnost onega, ki ga znači iz glagola izvedeni nomen agentis. »Povekšavec, preštímavac, ogledavec« ne pomenja onega »ki povekšuje, je povekševal ali povekšal« itd., nego človeka, ki ima lastnost, da vse povekšuje itd. »Povekšavec« pa je nastalo iz »povekšavati«, kakor »igrec« iz »igrati«. — Po analogiji tvorijo nomina agentis iz korenov na »-ava« tudi oni glagoli, pri katerih je prva podstava imperfektivna, na pr. »zmikati, izmišljati« i. dr.; torej »zmikavec« in »izmišljavec« iz glagolskih korenov »zmikav(ati)« in »izmišljav(ati)«, ne iz pa nedoločnikov »zmikati« in »izmišljati«.

Glagoli šeste vrste pomenjajo skoro izključivo delovanje ali stanje, in iz njih se ne izvajajo pridevniki na »av«, torej tudi ne samostavniki na »avec«, nego samo izvedenke iz deležnika; torej: »daroválec, kmetoválec, kupčeválec, izpraševálec, poskakoválec, zapovedoválec, pohajkoválec«, itd.

Da je treba natanko razlikovati izvedenke iz pridevnikov na »av«, (izglagolskih pridevnikov na »iv« je tako malo, da jih lehko v nemar pustimo), od izdeležniških imen (nomina agentis), za to imamo razven različnosti pomena, še en imeniten dokaz, in ta je: različnost naglasa.

Vsa imena, ki so izvedena iz pridevnikov na »av«, ohranijo svoj naglas na onem zlogu, na katerem ga ima glagol sam; imena pa, iz-

vedena iz tvorno-preteklega drugega deležnika, imajo naglas na onem zlogu, ki ima sufiks »l«. To pravilo velja tako splošno, da je takoj lahko spoznati, ali je beseda izvedena iz pridevnika ali iz deležnika.

Evo primerov: »bájavec (bájati), délavec (délati), gátavec (gátati), jécavec (jécati), lájavec (lájati), lápavec (lápati) ein Mensch, der ein loses Maul hat, plézavec (plezati), posné-mavec (posnémati), žvížgavec (žvížgati), prídigavec (prídigo-vati)«.

Nasproti imajo iz deležnikov izvedeni samostavniki naglas na predzadnjem zlogu, če prav je nedoločnik na kakem od konca bolj oddaljenem zlogu naglašen: »pisálec (písati), vladálec (vládati), kazálec (kázati), plesálec (plésati), ubijálec (ubijati), prebiválec (prebívati), nakladálec (nakládati), naga-jálec (nagájati), ponavljálec (ponávljati), zvažálec (zvážati), spremljeválec (spremljeváti), svetoválec (svétovati), pohajko-válec (pohájkovati).« Sedaj nam bode jasno, zakaj se nahajajo v drugih slovanskih jezikih vzporedno dve obliki: na pr. strsl. »vladal« in »vladav«, polski: »latalec« in »latawiec«, bolg.: »skakalec«, srbski: »skakavac«. —

O resničnosti te teorije sem tako prepričan, da ne omaje moje trditve niti Miklosićeva auktoriteta, niti faktum, da imajo nekateri samostavniki na -avec, ki so izvedeni iz pridevniške podstave, v Pleteršnikovem slovarju naglas različen od onega, ki sem ga ~~kot~~ ^{kot} gori navel ^{pravilo}. Preje namreč je verjetno, da so ali sestavljajci slovarja naglase krivo beležili, ali pa da so oni naglasi, ki se ne pokorijo temu pravilu, postali po kaki krivi analogiji, kot da bi bila razlika v besedah »lájavec« in »vladálec«, od nedoločnikov »lájati« in »vládati« nastala brez povoda; saj tu niti kake analogije ne moreš na pomoč poklicati. V tem prepričanju me potrjuje tudi činjenica, da v hrvaščini pri istih tvorbah na »av« naglas ostaje na onem zlogu, na katerem ga ima nedoločnik.

Ako torej Miklosić navaja samostavnike: »igrávec, maščevávec, séjávec« med onimi samostavniki, ki so iz glagolskega debla izvedeni, se je tu zmotil, ker je treba pisati »igrálec, maščeválec, sejálec«.

Temu se ne bomo čudili, ako pomislimo, da se v slovenščini »v« v besedi »plésavec« in »l« v besedi »plesálec« enako izgovarjata in da pisatelji niso v pismu delali nikake razlike med samostavniki, izvedenimi iz pridevnikov, in onimi iz drugega tvornopreteklega deležnika, ker jim postanje teh samostavnikov ni bilo jasno. Miklosić pa je naprosto beležil oblike, kakeršne je našel pri pisateljih. — Kar smo povedali o samostavnikih na »-avec«, to velja

tudi o samostavnih na »-avka«, ki jih navaja Miklosić na str. II. 266., in o samostavnih na »-avstvo« II. 179.

Slovinci torej imajo v dvojnem načinu izvajanja izvrstno sredstvo, da v izvedenkah zaznamujejo posebe lastnost in dejalnost, na pr. »igrálec« der Spieler, »igrāvec« der Spielsüchtige; »plezálec« der Kletterer, »plézavec« der Specht; »stradálec« der Hungernde, »strádavec« der Hungerleider, der arme Schlucker; »hvalílec« der Lober, »hvalívec« der Lobhudler; »skakálec« der Springer, »skákavec« die Heuschrecke; »žvížgálec« der Pfeifer, »žvížgavec«, der saure Wein, die Zischnatter; »mazálec« der Anstreicher, »mázavec« der Schmierer; »dremálec« der Schlummerer, »drémavec« die Schlafhaube; »tekálec« der Läufer, »tékavec« der Laufvogel; »čakálec« ὁ μένων, »čákavec« der Auflauerer; »sesálec« Säuger, »sesávec« Säugethier. — V mnogih slučajih so dobili taki samostavniki specijalno značenje, na pr. »sesāvci«, beseda, ki pomenja izvestno vrsto živalij; pogostoma pa imajo ta imena pogrden pomen, na pr. »drémavec, žvížgavec, prídigavec (Moralprediger)«. Odtodi ono negodovanje, ki je instinktivno čutimo, kadar vidimo zapisano namesto nomina agentis samostavnik, ki naznanja kako neugodno svojstvo. — V nekaterih slučajih se da tolmačiti izvedenka na oba načina. Saj je v vseh prirodnih prikaznih, torej tudi v jezikovnih, veljaven zakon, da se prvotno različne prikazni po analogiji križajo in izenačujejo in zopet razlikujejo. Zató pa vendar ni dopustno nikako uniformovanje.

Vsi znanstveni in praktični, politični in estetični razlogi torej glasno vpijejo: »Proč z ostudnim »-avstvom«, kjer ni po jezikovnih zakonih utemeljeno!«

»Slovenski pravopis«, ki ga je spisal g. prof. Fr. Levec, je bila teško pričakovana knjiga, ker je v slovenščini vsak šušmar po svoje krojil jezik in ker si tudi obrazovan človek v šoli ni mogel pridobiti primerne trdne podlage za poznavanje materinskega jezika spričo žalostne uloge, ki je podeljena slovenščini v nižjih in srednjih šolah, da višjih niti ne omenjam.

»Slovenski pravopis« g. prof. Levca je sad mnogega premišljevanja, in nihče mu ne bode kratil tega priznanja. Čudimo se le, da je našel v kljub svoji preobširni delavnosti zadosti časa za izvršitev tega dela. Da pa je moral ostati prvi poskus nedostaten, to je jasno. Za druge jezike, ki imajo mnogo več gradiva prirejenega, se sklicujejo komisije, ki vsestranski mozgajo in pregledujejo predmet in po skupnem premišljevanju objavijo rezultate svojega dela. Tako postopanje je tem pravilnejše, ker se ž njim izbegava enostranost, ki je neizogibna posledica, ako odločuje samo ena stranka ali celo samo ena oseba brez uvaževanja drugih nazorov, katerih pri naših žalostnih razmerah človek nikjer objaviti ne more, tudi ako bi jih hotel nevprašan iz lastnega nagiba povedati. Taka enostranost se mora očitati tudi Levčevemu pravopisu, ki le prevečkrat operira s svojim subjektivnim razpoloženjem, s katerim priporoča oblike, ki njemu ušajajo in obsoja druge, ne da bi dokazal njih nepravilnost. Druga točka, kateri se moramo ustavljati, je njegovo ekskluzivno gorenjsko stališče in sovraštvo do zblizenja s hrvatskim narečjem, tudi kadar se da s posebnostjo slovenščine v najlepši sklad postaviti. Tretjič naglašam še nedoslednost, ki se kaže pri ustanavljanju pravopisnih pravil.

V nastopnih vrstah sem opozoril na nekatere nedostatnosti v tem obziru. Zdelo se mi je potrebno braniti nekatere vzporedne oblike, ker vendar ne gre jezik zapenjati v tesne silovne halje in braniti pisateljem upotrebljevanje pravilnih oblik, če se že za šolo ustanove posebne oblike. V nekaterih prašanjih sem sprožil ali pa ponovil predloge, da se izenači in olajša pravopis. Žal, da sem imel priliko opozoriti tudi na nekatere povsem krive nauke.

Številke pred poedinimi odstavki zaznamujejo do-
tične paragrafe v Levčevem »Slovenskem pravopisu«.

3.) »r« rabi kot samoglasnik a) kadar stoji med dvema
soglasnikoma in dela zlog, na pr. ciprski, filistrski, metrski,
ogrski, sestrski itd.« Hrvatje in Srbi govore in pišejo »ci-
parski, filistarski, metarski, ugarski, sestarski« itd. Tudi
Slovenci ne govorijo »ciprski, filistrski, sestrski« itd, nego
»cipèrski, filistèrski, sestèrski«; t. j. oni vtikajo med pred-
idoči soglasnik in »r« polglasnik »è«, kakor vtikajo Hrvatje
polglasni »a«. Da je v resnici čuti polglasnik »è«, ne pa
trdi »r« sam, za to ni treba posebno tenkega ušesa, samo
nekoliko dobre volje, ki ne odvrča od sebe a limine vsega,
kar bi utegnilo strinjati se s pravilom hrvaškim. Ako bi
bilo pravilno »ciprski, filistrski«, ondi bi bilo pravilno tudi
»Cipr, filistr, Ogr, metr« itd. V teh besedah pa vtikamo
zaradi blagoglasja pred r-om polglasnik in sicer zato, ker
za r-om ne sledi soglasnik, kakor to zahteva tudi gori na-
vedeno pravilo »Slov. pravopisa«, nego polglasnik *ʷ* ali *ʋ*,
torej »Ogr^ʷ, Cipr^ʷ, filistr^ʷ«. V besedah, kakeršne so »br^ʷ-do,
zr^ʷ-no«, dohaja neposredno za r-om soglasnik; v besedah
»ciprski, jutrnji, pastrka, modrc« itd. pa ne prihaja nepo-
sredno za r-om soglasnik, ampak polglasnik prvotnih sufiksov
»bski, bc, bn^ʷ, bka«; in kakor zahteva imenovalnik polglasnik
med poslednjim r-om in predidočim soglasnikom, tako zahte-
vajo tudi besede z imenovanimi sufiksi, da se postavi med
soglasnike korena polglasnik, ki je odpal od sufiksov; torej
»Ôgèr« iz »Ôgr^ʷ«, »ogèrski« iz »ôgr^ʷsk^ʷ«, »jutèrnji« iz
»jutr^ʷnij«, »Ôgerska« iz »Ôgr^ʷska«, ali še natančnejšje
»Ôgr^ʷ+ʷ, ôgr^ʷ+š^ʷk^ʷ, jut^ʷ+bnij, Ôgr^ʷ+bka«. ¹⁾ — Zato se
faktično govori ne trdo »Ogr, filistrski, jutrnji«, nego »Ogèr,
filistèrski, jutèrnji, Ogèrka, modrèc ali modèrc (ne pa modrc)«.
Enako tudi: »sestèrski, šentpetèrski; zopèrnik, kvatèrn; do-
bèrci, gabèrc ali gabrèc«. (Pravopis sam navaja kot pravilno
obliko »stebrec«, ne pa »stebrc«. Da ima baš ta beseda kak
privilegij uklanjati se pravilu, zató ne vem nobenega raz-
loga), »gabèrček« itd. — Proti pisavi »metrski, litrski« pa
govori tudi ta faktum, da velik del naroda sklanja te be-
sede takole: »meterja, literja«; »e« torej niti polglasnik ni,
nego pravi samoglasnik. Pisati je torej »meterski, literski«
itd., kakor se v resnici govori.

11.) O zlati vek zdaj muzam kranjskim pride! O srečne
rovte! V šoli, v javnem življenju, na odru se bode sedaj
pasjemu lajanju in žabjemu kvakanju podobno govorjenje
ščeperilo. Julija bode karala Romeja: »Kje si se tak dovgo

¹⁾ Zaradi „b“ in „ʷ“ pred sufiksom „ka“ primeri Miklosić II. 254.

mudiv, da nisi prej prišú?« Kaka muzika je to za razvajeno uho! Škoda, da ni Pravopis ustanovil tudi še pravilo, da se sploh gorenjska kmetavščina uvede v knjigo in javnost. »Al' je piva kobiva? Mav je požvampava, pol je pa šva!« Saj za Gorenjca se oni pači in dela krivico narodni govorici, kdor govori. »Al' je pila kobila« itd. — Že sedaj psujejo naš jezik, da ni za druge ljudi, kot za dekline in hlapce. Odslej, ko se gorenjska gorjansščina uvede v šole in javno življenje, odslej pa se bodo šele ljudje rogali njeni rogobi. Sicer pa narodna govorica ni v vseh pokrajinah slovenskih enaka. Oni Slovenci, ki izgovarjajo na pr. »pisov« namesto od Pravopisa zahtevanega izgovora »pisav«, »imov« n. »imú«, »bia« n. »biv«, »nesja« n. »nesu«, se nič manj ne spakujejo in nič manj ne delajo sile od Pravopisa zahtevanemu izgovoru, kakor oni izobraženci, ki v šoli in v javnem življenju govore »pisał, imel, bil«. Slovenci, ki izgovarjajo »vuk, čun«, delajo silo knjižnemu »vovku« in »čovnu« in žalijo veličanstvo gorenjske rovtarščine. Sicer pa izgovarja pretežna večina Slovencev »l« čisto ne samo v slučajih, v Pravopisu pod pravili 8.—10. navedenih, ampak tudi na koncu besed, kadar prihaja v kakem odvisnem sklonu »l« na kraj besede. Tako se čuje pretežno roditelj množine »tal«, ne pa »tav«; »dekel« in »metel« ne pa »deku« in »metu«. Dolenjci izgovarjajo pa »l« čisto tudi v sredini besede, na pr. v besedi »opalek«, kjer stoji »l« pred polglasnikom »b«, in ako tega izbacneš, pred soglasnikom »opalk«, nikdar pa »opavk«. Čisti »l« se splošno celo v imenovalniku čuje v tujih besedah, na pr. »apostol« ne »apostov«, »angel« ne »angu«.

Vsak jezik brez izjeme dela razliko med narodno in književno govorico. Nemci so sprejeli visoko nemščino kot književni jezik, ali kako se razlikuje književna nemščina v izgovoru od tirolske, štajarske, bavarske, avstrijske in tudi saksonske narodne govorice! Severni Nemci pa se morajo v šolah celo čisto novega jezika učiti. One nemščine, ki velja kot občilo izobraženih krogov, kot jezik šole, javnega življenja in gledališkega odra, narod sam nikjer ne govori in vendar nihče ne trdi, da se spakuje oni, kdor knjižno nemščino rabi v šoli in na odru ter v javnem življenju. Isto velja za francoščino in italijanščino. Italijani govore med seboj izključno v narečju, ali v vzvišenem govoru se poslužujejo književnega jezika, ki je sicer toskanski, a daleč različen od narodnega izgovora toskanskega. Književne italijanščine narod nikjer ne govori. Pri Italijanih velja »Lingua toscana in bocca romana«. Ako smo sicer sprejeli gorenjščino kot književni jezik, nam

čisto nič ne brani povzdigniti v književno izgovarjanje ono kakega drugega narečja, ki je vavkanju manj podobno, kot izgovarjanje gorenjščine. Morebiti ni neznanu gorenjskim fanatikom, da Beli Kranjci in Kajkavci v Hrvaški, ki so vendarle tudi veja slovenskega jezikovnega debla, čisto izgovarjajo »l«; isto tako isterski sosodje Slovencev, da ne omenjam drugih Slovanov. Tu nam je treba posnemati italijansko pravilo in zahtevati »jezik gorenjski v ustih Belih Kranjcev in hrvaško-slovenskih Kajkavcev!« S tem postane naša govorica drugim Slovanom umevnejša; lepši, plemenitejši jezik pa ugaja ne samo inteligenciji in meščanstvu, ampak celo preprostim kmetom, ki jo radi poslušajo. Sedaj pa naj celó šola pomaga, da se slovenski jezik pristudi odličnejšim krogom!

34.) V Pravopisu ne gre širiti krivih naukov. »n« v »sniti, sneti, vneti« ne zatika zeva, nego je refleks prvotnega »n«a v besedi »sn«n«, ki odgovarja grški »σύν« in latinski »cum«: *sn-iti = cum-ire, coire; v besedi »vneti« pa je prvi del »vn« to, kar latinski »in«. V »njega, njemu« je prišel »n« v odvisne sklone po analogiji iz imenovalnika »on«, ki je stopil na mesto starosl. »i«.

42.) Glej zadaj pri besedi »stavbnik«.

109.) Pravilo, da pri samostavnih na »ec« daje glasovna skupina »eski« navadno samo »ski«, je nejasno. Edino geografska nomina propria prilikujejo »eski« v »ški« in sicer zato, ker tvorijo s svojim sufiksom »ec« neločljivo enoto. Zato ima »Gradec« »graški«, »Karlovec« »karlovški«, »Javorovec« »javorovski«. Vsa druga imena tvorijo pridevnike na »-ski« iz krajšega debla. »Slovenski« je iz »Sloven(ec)«, »lovski« iz »lov(ec)«, »posavski« iz »posav(ec)« itd.

111. 113.) Besede »francoski, ruski, pruski« imajo zato te oblike, namesto pričakovanih »francoški, ruški, pruški«, ker so takole postale. Narod se je zavedal, da so vzporedne dvojne oblike, namreč s končnicama »ski« in »ovski«. Iz daljših oblik »franco-zov-ski, ru-sov-ski, pru-sov-ski« je napravil krajše tako, da je iz daljših oblik izbacnil zlog »zov« ali »sov«, in sicer sta vplivala na to dva momenta: 1.) delitev zlogov, 2.) dvojni sičnik, od katerih je enega smatral za odvišnega.

124.) Da se opušča prilikovanje pred priponkama -ček in -ka, bi utegnil nefilolog tako tolmačiti, da je treba pisati tudi: »kožuhček« n. »kožušček«, »ubogček«, »menihček« n. »menišček«. Tu je bilo treba povedati, da je postalo »kožušček« iz »kožušec+ek«, »ubožček« iz »ubožec+ek«, »menišček« iz »menišec+ek«, kakor tudi »kosček« iz »kosec+ek«. Vendar je pri poslednji besedi opuščanje prilikovanja siva

teorija, ker je stoletna navada dala prevago predstavi, da se »s+č« prilikuje v »šč«, in da je pisati »košček«, kakor se seveda tudi govori.

126.) Ako kdo piše »grizti, lezti . . .«, piše isto tako napačno, kakor ako piše »kosček, ubožček« ali pa, ako piše sicer »gristi, lesti . . .«, pa »vztrajnost, navzkriž . . .«. Napačna je pravzaprav le nedoslednost našega pravopisa. Pravilo naj ne govori o napačnosti enih ali drugih oblik, nego naj samo reče: »usus tyrannus je ustanovil, da se v pismu pred nedoločnikovo in namenilnikovo končnico vrši prilikovanje soglasnikov, za predlogi pa opušča.« V govoru se vrši prilikovanje brez izjeme in to menda ni napačno.

134. 135.) Pri mnogih besedah je pisava z »vz« ali »z« samo od subjektivnega razpoloženja Pravopisovega odvisna. Zakaj je pravilno »skipeti«, zakaj pa »vzdihovati?« Zakaj »speti se«, in zakaj »vzplamteti«?

178.) Ali so oblike »vozóv, zobóv, konjev« nepravilne?

194.) Ako je prisiljena končnica »ij« v roditeljskih besedah, kakršne so: »ljudij, nitij« itd., ni manj prisiljena tudi v roditeljskih besedah »ladij, morij«, ker se »j« tudi v teh besedah ne izgovarja. Hrvati in Srbi pišejo pravilno »kosti, ljudi«, ne pa »kostij, ljudij«, ker imajo fonetski pravopis; naša pisava pa je pretežno etimologijska, in zato roditelj na »ij« ni niti umeten, niti prisiljen in zato tudi ni napačen. Saj lahko uvedemo pisavo brez »j«; potem bode roditelj na »i« običajen, zato pa roditelj na »ij« še vedno ne bode napačen.

150.) Sklanjatev moških imen na »a« po ženski sklanji je Pravopisu prisiljena, ker ni v navadi med prostim ljudstvom na Gorenjskem. Res je, narod ne sklanja samo besed »vojvoda, oproda, vodja« itd. po drugi ali moški sklanji, nego še češče jih sklanja z lastnimi imeni na »a« vred takole: »Robida, Robidata, Robidatu« itd. — Tudi imena kakor »dečko, Marko« sklanja po tem kopitu in pravi: »dečkota, Markota«. Slednjič pravi tudi »brencelj, brenceljna; krepelj, krepeljna«. In vendar Pravopis ne priporoča teh narodnih oblik in tega narodovega sklanjanja, temveč zahteva za knjigo sklanjo: »dečko, dečka; Marko, Marka; brencelj, brencelja«. Ako je dopustno, da se v mnogih slučajih ne povedemo za narodnim načinom sklanjanja, potem vendar ni nobenega pametnega vzroka, zakaj ne bi v knjigi vpotrebljevali sklanje »Robida, Robide; vojvoda, vojvode«, ki ni prav nič bolj prisiljena kot sklanja »Mirko, Mirka; Jenko, Jenka«. O pravilnosti te sklanje tudi Pravopis ne more dvomiti. Ako pa pomislimo, da je ta sklanja čisto navadna v hrvaškem jeziku, da se s tako sklanjo ognemo vsakemu dvomu o obliki imenovalnika, ki lahko nastane,

ako sklanjamo take besede po moški sklanji, ker ne vemo, ali je »Jerina« roditelj od »Jerin« ali »Jerina«, potem pač ne bomo dvomili, katera oblika zasluži prednost. K temu pridaj še nedoslednost, da dopušča Pravopis za nekatere samostavnike žensko sklanjo, na pr. za besede »aga, vladika, sluga, starešina«. — Mi ne imenujemo sklanje »Robida, Robida, Robidu; Mirko, Mirkota; brencelj, brenceljna« krive, ker jo je narod po analogiji ustvaril; ali, ako se v nekaterih slučajih zahteva pravilna sklanja, potem ne vem, zakaj ne bi našla mesta v knjigi pravilna sklanja »Robida, Robide« in morala ustopiti mesto analožni tvorbi? Najmanj, kar smemo zahtevati, je to, da se pravilnim oblikam daje ista pravica, kakor analožnim, ki so sicer bolj navadne, a zato ne bolj utemeljene. Vse to, kar velja za sklanjo teh samostavnikov, to velja tudi za pridevnike »Jerinin, Dobidin« itd., ki so isto tako malo nepravilni, kakor so oblike »Jerinov, Dobidov« sicer navadnejše, a zato vendarle neorganske tvorbe. Priporočajo pa se pridevniki »Jerinin, Dobidin« iz istih vzrokov, kakor sklanjatev dotičnih samostavnikov po ženski a-sklanji. Nedosledno in samovoljno je pozivati se včasih na knjižne, včasih na narodne oblike, kakor je baš katera našla milosti pri g. spisatelju ter se mu priljubila.

203.) Deklinacija »Šuklje, Šukljeja; Cigale, Cigaleja« se res nikjer ne sliši med narodom. Omenjam pa, da se tudi sklanja »Goethe, Goetheja; Clarke, Clarkeja« ne sliši nikjer mej narodom, ergo je po Pravopisu napačna. Če pa kdo trdi, da so »Goethe, Clarke« tuja imena, potem se usojam opozoriti Pravopis na faktum, da je tudi »Šuklje« in morebiti tudi »Cigale« tuje imé.

204.) Nauk o sklanji tujih imen je jako pomanjkljiv. Lahko je za imena, ki se končujejo na soglasnik; istotako je za imena na »a«, ki bi jih sklanjali po a-sklanji, na -o po moški sklanji, na -e z vtaknjenim -j-om. Kako pa češ sklanjati imena, kakeršno je na pr. »Rousseau«? Ali bodeš izrekal »Rusó«, gen. »Rusá« ali »Rusója« ali kako? Ali naj govorimo in pišemo »Verlaine, Verlaine« ali »Verlaine, Verlainaja«? Ali sklanjajmo »Retzius Retziusa« ali »Retzius, Retzija«? »Lamennais, Lamennaisa« ali »Lamenéja«? »Leroy, Leroyja« ali »Leroá, Leroá« ali »Leroaja« ali kako? Tu bi bilo treba utrditi zakone!

Na koncu pravil o samostavniki omenjam še neke stvari, ki se tiče sklanjatve samostavnikov, ki imajo samo množino ter so v imenovalniku srednjega spola. Ta imena so »jetra, pljuča, vrata, drva«. Narod nikjer ne obrazuje množinskega dajalnika in orodnika s končnicami srednjega

spola, torej ne pravi »pljučem, jetrom, z drvi«, ampak samo »pljučam, jetram, z drvami«. Sklanjati te samostavnike vsekozi po shemi srednjega spola je prisiljeno, torej po Pravopisu nepravilno. Bilo bi torej umestno utrditi, da se dajalnik in orodnik teh imen sklanjata po ženski a-sklanji. Ako omenjam, da tako sklanjajo tudi hrvaški kajkavci, ta stvar menda ne bode preprečila priznanja, da so edino oblike ženske sklanje narodne, običajne in torej tudi lahko »knjižne«.

240.) »Ravnaje se po prevesni večini najboljših slovenskih pisateljev piši v edninskem dajalniku in mestniku ženskega spola vselej končnico -i, a ne -ej«. — Pravilo je morebiti praktično, a znanstveno ni, ker je njegova utemeljitev dokaj čudna. Kdo pa so ti najboljši pisatelji? Prevesna večina najboljših pisateljev je mnogokaj pisala, kar je očitno krivo. Zató ne smemo kakih oblik priporočati, ker so jih mnogi pisatelji pisali, niti drugih odklanjati, ker jih ni prevesna večina pisala. Pišimo -i, ker je praktična taka pisava, ali v greh šteti, ako kdo piše dajalnik in mestnik ženskih zamkov in ženskih pridevnikov na »-ej«, to vender ne gre, ker so te oblike popolnoma upravičene in znanstveno utemeljene.

251.) Isto tako bi lahko veljalo za šolo, ne pa tudi za pisatelje, ki vedo, zakaj ~~š~~potrebjujejo izvestne oblike, pravilo, da so oblike komparativnega pridevnika na »ejše« najbolj priporočila vredne, najsi že bode »ej« naglašen ali pa ne. Priporočajo se pa ne iz znanstvenih, nego edino iz praktičnih obzirov.

257.) Kriv je nauk, da so pridevniki »huji, triji, grji« nepravilni. Narod jih govori, pisatelji jih pišejo, ostali slovanski jeziki jih poznajo. Neorganske so oblike »huja, huje, hujega« itd., a krive niso, ker jih je narod napravil po analogiji.

280.) Ako je pravilen oblik »takovšen«, potem bi človek mislil, da je pravilen tudi zaimsek »kakovšen«.

309.) Za pravopis, kateremu je gorenjski govor izvoljeni knjižni jezik, je popolnoma odveč pravilo, da imajo namenilnik samo nedovršni glagoli. Sprejeto je to pravilo slepo samo zató, ker pravi Miklosiće, da velja to pravilo za »osten des sprachgebietes«. In vender navaja Miklosiće sam celo kopico primerov za namenilnik pri dovršnikih iz različnih slovanskih jezikov in tudi iz slovenščine. Kdo hoče trditi, da ne rabi večini Slovencev namenilnik pri dovršnikih? Prevesni večini Slovencev je primerno rečeno »gospodična mu gre dar dat«, ne pa »dara davat«.

317.) Ta paragraf je izvrstna ilustracija samovoljnosti, s katero se pravila v Pravopisu ustanavljajo. Ako smemo

ali celó moramo pisati »godejo, kradejo, padejo«, ne pa »godó, kradó, padó«, potem živi krst razumi, zakaj ne bi smel pisati tudi »bodejo« namesto »bodó«, posebno ker tudi narod tako govori. Saj »bódejo« (erunt) se vse drugače izgovarja, negoli »bôdejo« (pungunt).

320.) 322.) Oblike »nešen, pašen, grižen, oskubljen, zasopljen« so res neorganske. Ali krive zató niso, ker so splošno v rabi in ker so napravljene po analogiji. Ravno tako neorganski so tudi trpnopretekli deležniki druge vrste »nadahnjen« in »zaklenjen« ter samostavniki iz trpnopreteklih deležnikov tretje vrste »življenje, trpljenje«. Analogija ima svoje pravice in torej o nepravilnosti ni govora, nego Pravopis naj le opominja pri priporočevanju oblik na znani izrek: »usus tyrannus«.

315.) 337.) Oblike »prisedši, našedši, zapenši in zmenši« so v slovenščini »nemogoče« in »nepravilne«, ker se ne pokorijo §. 20., ki veli, da se polglasnika *v* in *o* premenita v »a«, kadar dobita dolg naglas. Ako so te oblike res nemogoče, tedaj pišimo »prišadši, našadši, zapanši, zmanši«; saj narod ne govori ne »prišedši«, ne »prišadši«; torej v knjigo lahko uvedemo katerokoli obliko hočemo. Pravopis seveda se v svoji nedoslednosti ne upa tako daleč ter resignirano veli: »v knjižnem jeziku je težko izhajati brez njih!« To je res, pa ne zató, ker niso mogoče, ampak zató, ker besede »prišedši, našedši, zapenši, zmenši« sploh nimajo dolgega naglašene polglasnika, ampak kratek. Polglasnika »*v*« in »*o*« pa sta se ohranila čisto tudi naglašena v obliki »e«. Primeri »bat« in »bet«, »vzami« in »vzemi«, »pester« (iz *p^ostr^o*). Torej tudi oblike, kakor: »prišedši« in »zapanši«, niso tako nemogoče in nepravilne. Verjetnejše je pač, da § 20. ne velja tako naravnost brez izjem.

399.) Ta paragraf uči, da so oblike prislovnih deležnikov »kupujé, darujé, svetujé« manj navadne namesto pravilnejših »kupovaje, darovaje, svetovaje«. »Pravopis«, ki to uči, ni pravopis, ampak krivopis. — Da so prislovni deležniki »kupovaje, darovaje, svetovaje« navadnejši, to je res; ali res je tudi, da so deležniki »kupujé, darujé, svetujé« edini organski izvedeni, oni na »aje« pa samo analogijske tvorbe, katerim ne odrekamo upravičenosti, nikakor pa jim ne davamo pridevka »pravilnejše«. Čisto kriva je namreč trditev, da so oblike »darovaje, kupovaje« izvedene iz nedoločnikove osnove. Prislovni deležniki se brezizjemno obrazujejo iz tretje osebe množinske, kakor svedočijo prislovni deležniki vseh vrst in vseh razredov. Da tvorijo nekateri glagoli v nasprotju s slovenščino in sploh vso slovanščino deležnike iz nedoločnika, morejo trditi samo filologi, ki mislijo, da

ustvarjajo jeziki brez stalnih zakonov svoje oblike. Stvar pa je takale. Prislovni deležniki, kakor: »delaje, igraje«, so postali iz tretje osebe množinske »delajo, igrajo«. Ker pa je nedoločnik glagolov »sejati, potovati, kupovati« podoben nedoločniku glagolov »delati, igrati«, je napravil jezik tudi prislovni deležnik po analogiji teh poslednjih glagolov, kakor da je 3. oseba množinska »*sejajo«, *potovajo, *kupovajo«. Niso pa postali iz nedoločnikov »sejati, potovati, kupovati«, kakor tudi deležnika »delaje« in »igraje« nista iz nedoločnikov »delati« in »igrati«.

410.) Ista nekritična samovoljnost je zavela filologe, da z Miklosiĉem izvajajo nomina agentis na *ьсѣ* iz nedoločnikovega debla. O tej stvari sem obširneje govoril na prvem mestu in dokazal, da se dela jeziku s takim izvajanjem nasilje.

479.) O imenu »Franĉišek« sem govoril že enkrat v »Zvonu« 1897., str. 317. — Tu še pristavljam, da poleg nemških in slovanskih pisateljev tudi italijanski upotrebjujejo čisto resno hypocoristica, na pr. Sandro: Botticelli, Cecco d'Ascoli, Dino Compagni, Pier delle Vigne, itd. — Nemci na pr. imenujejo sv. Petra tudi »Petrus«, a nihĉe se ne spotika, ako se navadni ljudje imenujejo samo »Peter«, na pr. »Peter Rossegger«. Tudi naš narod imenuje svetnika sv. Franĉiška, ljudij pa nikdar ne tako. To dokazovanje ostane seveda bob ob steno, ker g. Franĉišek je zaljubljen v svojega patrona in ga hoĉe vsiliti tudi drugim navadnim »Francetom«.

510.) Kakor pri sklanjatvi tujih osebnih imen, tako nas pušĉa Pravopis na cedilu tudi pri geografskih imenih francoskih in drugih. Ako zapišem (in govorim) »v Bordóju«, to še nekako izhajam, ker je mesto znano. Ali kako naj govorim in pišem pravilno, kadar sklanjam imena »Cette, Rennes, Arles, Calais Meaux« itd. itd. Ali naj zapišem v »Seti«, v »Cetti« ali v »Cetu«, v »Renu« ali »Rennesu«, v »Caléju«, »Calaisu«, ali »Kaléju«, v »Meauxu« ali »Moju«? Kako naj napravim imenovalnik deželskih imen »Vendée, Auvergne« itd.? — Kaj pa pri švedskih imenih »Tromsö, Miekko, Skelleftea« itd.? Tu bi bilo treba natanĉnega navodila, ki bi olajšalo posel našim geografom pri njih prevodih.

Popolnoma niĉ ne zveš, kako je treba obrazovati slovenske pridevnike iz tujih nemških in romanskih pridevnikov, ko vendar ĉitaš vsak dan najgorostasnejše nakaze, kakeršne so na pr. »muzikališki, aforistiĉni, mediciniĉni, secessionistiĉni« itd. itd. Taki pridevniki se izvajajo iz samostavnih podstav in ĉim krajše so samostavniške podstave, tem

boljše je iz njih izvajati pridevnike, torej iz »muzika« »muzični«, iz »logika« »logični«, iz »ep« in »epika« »epski« in »epični«, iz »lira« in »lirika« »lirski« in »lirični«, »dramat« in »dramatika« »dramatski« in »dramatični«, od »secesionist« »secesionistovski« (kakor iz »egipet« »egipetski« in »egiptovski«), od »diabol« »diabolski«, »jurist« »juristovski« itd. »Muzikališki« pa izhaja iz podstave »muzikalika«, »medicinični« iz »medicinika«, »moralčni« iz »moralika«, torej iz povsem fantastovskih podstav. Evo polja, kjer je treba nujno pouka.

Ne manjša je neizvestnost, ki vlada v slovenjenju tujih pridevnikov, ki se končujejo na goltnike, na pr. »barok, antik«. Celo Hrvatje grešé tu in pišejo »antiken, baroken«. Morebiti bode baš ta faktum vplival na Hrvatofobe, da sprejmejo pravilne oblike »antičen, baročen« itd.

O sèstavah ali zloženkah ni govora. In baš tu bi trebalo kaži-pota, da se ne bi stvarjale take grozne spake, kakeršne so »delodajalec« n. »delodajec«, »živinozdravnik« n. »živinozdravec«, »pozlatar« n. »pozlačevalec«, »nadsodišče« n. »višje višje«, itd. itd. O tej stvari sem pisal v Novomeškem gimnazijskem izvestju l. 1891., a moja razprava je ostala neopažena, če prav si domišljam, da bi se dalo iz nje izvaditi kako zdravo zrno.

534.) Povsem nepotrebno je pretiravati pravilo, da stoj glagol čim manj oddaljeno od kraja stavkovega. V stavku: »ko pa petelin po svoji navadi poje, se lisica zbudi itd.«, je osebek »lisica« popolnoma pravilno pred dopovedkom »zbudi«, in čisto nepotrebno, da ne rečem krivo, je nameščati dopovedek »zbudi« pred osebek »lisica«. V stavkih stoji, kadar ni kak stavkov člen posebno poudarjen, najprej osebek, potem še le dopovedek, za njim pa različni podmeti. Pridevi in prislovi stoje včasih pred besedami, včasih za besedami, h katerim spadajo. Sicer pa je bila naloga Pravopisa, postaviti in razložiti obširneje zakone besedosledja, ne pa da si jih človek še le sam polovi iz nekoliko primerov.

Na dolgo in široko je razpreden nauk o naslonicah, če prav ni bogve kaka nesreča, ako uide včasih kaka naslonica na nepravo mesto. Zato pa Pravopis niti z jedno besedo ne pové, kakó se je ogibati nepravilnemu besedosledju v zloženih, posebno v zagozdenih stavkih. Glavni stavek stoji obično na prvem mestu, ostali pa se redajo tako, kakor kateri drugega označuje; pri tem je paziti na to, da pride v vsakem stavku ona beseda na kraj, ki se ima z drugo označiti. Na pr.: »Z veliko nespodobnostjo je Agata trdila, da bi, če bi le mogla, zabodla moje srce na dolgo sulico«. Ta stavek treba da ima takole besedosledje: »Z

veliko nespodobnostjo je A. trdila, da bi zabola moje srce na dolgo sulico, če bi le mogla«.

558.) Da je treba v poeziji vsak stih začeti z veliko črko, je zastarel nauk.

576.) Razlikovanje med zloženimi krajevnimi imeni, pri katerih je samostavnik že sam lastno ime dotičnega kraja, in takimi imeni, pri katerih drugi del ne pomenja sam dotičnega kraja, na pr. med imenoma »Škofja Loka« in »Kranjska gora«, je čisto nepotrebno in le otežuje pravopis. Človek bi moral vedeti za vsako selo širne domovine, ki ima sestavljeno ime, ali rabi drugi del tudi sam za poznamenovanje onega mesta ali ne. Praktično bi bilo torej pisati ali obe imeni z velikima začetnicama, ali pa drugo ime z malo začetnico brez razlike, jeli drugo ime znamenjuje samo na sebi dotični kraj ali ne, torej: ali »Škofja Loka« in »Kranjska Gora«, ali pa »Škofja loka« in »Kranjska gora«. Okoličani »Novega mesta« na pr. ne pravijo nikdar drugače kot »grem v mesto« in razumevajo pod tem mestom vselej »Novo mesto«; in sicer govore tako ne samo najbližji okoličani Novega mesta, nego tudi daljni, na pr. Šentjernejčanje, katerim je Kostanjevica mnogo bližja od Novega mesta. Ali kadar oni govore o »mestu«, takrat razumevajo »Novo mesto«. — Usojam se tu omeniti, da je »Koblja glava« brez dvombe »Kobilja glava«. To ime znači povsodi gorski prehod in mestnost tega imena se nahaja tudi v Bosni. Seveda tam se govori hrvaški ali srbski, in morebiti je baš to vzrok, da se mora slovenska »Koblja glava« ločiti od hrvaško-srbske »Kobilje glave«.

Da je slovar precej mršav, to so že drugi kritiki omenili. Samo zaradi primere navajam, da zastonj iščeš besede »poln«, če prav tudi v resnih listih nahajamo često krivo obliko »polèn«; »puščica« (iz »puška«) in splošno upotrebjevane »pušica« ali »pšica«, »živio« in pogostokrat zapisano »živijo« itd. itd. Pravopis uči, da besede, zaznamovane z znakom †, niso knjižne in se ne smejo pisati; to se pravi, boj se takih besed in oblik, kakor hudič križa. Kaj pa so knjižne oblike? Menda take, ki se nahajajo v knjigah. Vsaka oblika in beseda, ki se nahaja v knjigah, je torej knjižna, ne samo one, katere dopušča Pravopis. Važno torej ni, ali je kaka oblika knjižna ali ne, nego ali je pravilna ali vsaj utemeljena. Poglejmo nekoliko teh knjižnih oblik in besed.

angel. Vedno smo pisali in, kar je glavno, tudi govorili »angelj«. Sedaj se je naenkrat spomnil nek bistrournjež,

da je prava oblika »angel«. Nikakor pa ne more staroslovenska oblika »an^ogel^o« biti merodajna za novo slovenščino. »l« se je v tej besedi, po analogiji premnogih samostavnikov na »lj«, omehčal in v tej obliki prešel narodu v kri in meso, kakor je narobe iz »prijatelj« postala tudi oblika »prijatel«. Isto velja za besedo »mandel« n. »mandelj«¹⁾

bakla. Iz primerov v Miklosićevi Stammbildungslehre, ki se nahajo za besede s sufiksi »l, l^o, lj^o, elj, ulj^o, ylj^o, bl^o, blj^o«, je razvidno, kako se menjajo ti sufiksi vse vprek. Na pr. »vižel« in »viželj« (95, 114), »jasla« (102) in »jasli« (103), »kašelj« (105, 114), »brencelj« (110, 114), »rogla« in »roglja« (102) ter »rogelj« (105, 114), »dečla« (102) in »dečlja« (106), »česl^o« (94) in »česelj (češelj)« (114), »metulj« (112) in »metilj« (113), »zajkulja« in »zajklja« (112), »švela« in »švelja«, »kodela« in »kodelja«. — Po kakem principu se ravna Levčev pravopis, tega nisem mogel razvideti. On piše »bakla, bergla, škatla, orgle, barigla, burkla, cokla, dečla, prekla, rebula, skodela, skodla«, ali »češplja« (poleg »češpa«), »duplja« (Miklosić: »depla«), »godlja, grablje, halja, pentlja, raglja, vadjla«. Oblike, ki se nahajajo pri pisateljih starejše dobe, menda pač niso merodajne. Da je razlika utemeljena v glasoslovnih zakonih, tega tudi ne morem posneti iz primerov. Morebiti imajo tujke obliko na »l«, a domače na »lj«? Zakaj pa naj se piše potem »dečla« in »vadjla?« Levec piše »kokla« (Pleteršnik »kvoklja« in »kokljati«. — Domače besede »zajklja, volklja, roglja, grablje« itd. so postale iz »zajkulja, volkulja, rogulja, grabulje«, iz katerih je izpal nenaglašen »u«. Po tem primeru so postale tudi analožne tvorbe »baklja« iz »facchula«, »škatlja« iz »scatula«, »berglja« iz »ferula«, »burklja« iz »furcula«. Dandanes nihče več ne čuti, da so besede »baklja, škatlja, berglja, burklja« tujke in s tem večo pravico bi človek mislil, da se tudi v pismu ne bode delala razlika med »grablje« in »orgle«, ker se izgovarja zadnji zlog v besedi »grablje« na las natanko, kakor v besedi »orgle«. — Menda je tudi pri teh besedah vplival horror pred vsem, kar je hrvaškemu podobno, da se priporoča sicer »duplja, godlja« (če prav je tudi ta iz ital. »budella«), a »prekla, orgle« itd.

čast. Oblike z »e«, torej »čestít, čestitelj, čestitljiv« itd. so zaznamovane s križem. §. 20. uči, da se polglasnik izpremeni v »a«, kadar dobi dolg naglas npr. »láž, leží«. —

¹⁾ Da je pravilna oblika »angelj« in »mandelj«, to svedoči tudi narodna sklanja teh dveh imen: »angeljna, mandeljna«. Kakor je dobra oblika »apostelj« poleg starosl. »apostol«, tako je dobra tudi oblika »angelj« poleg starosl. »angel«. — Levec sam pa ima na st. 141. poleg »mandel« besedi »mandelzov, mandelzovec«.

V besedah »čestít, čestítelj, čestítljiva« pa polglasnik niti naglašen ni, torej tudi ni nobenega povoda, da bi se izpremenil v »a«. Ako se lahko reče »láž, leží«, zakaj se ne bi smelo reči »čast, čestí« in potem »čestít« itd.? Da se izvaja »čestít« od »čestb« ali pa tudi od »čvstb«, to za novo-slovenske oblike ne more biti razlog, da bi se razlikovale; saj Pravopis še »bravca« (skopca) od »bravca« (bralca, čitatelja) ne razlikuje. Ako se dela razlika iz praktičnih vzrokov, nimamo nič proti njej, a obsojati pravilne oblike je vendar nekoliko naivno.

jeden. Stari slovenščini rabijo izključno, drugim slovanskim jezikom in tudi slovenskemu v mnogih predelih slovenskega območja oblike z »j«, torej »jeden, jedin, jedenkrat, jedinstvo«. Take oblike se čitajo tudi v slovenskih časopisih. Da jim Pravopis pristavlja †, je zopet izliv one mržnje do vsega, kar bi utegnilo zblížati slovenščino hrvaščini.

gugav, gugavec, gugavka, gugažen, gugažnica«

delav, delavec, delavka, delazen, delaznica.«

Ako bi človek le zvedel, zakaj je pravilno »gugažen« in »gugažnica (klalen, klalnica)«, ne pa »delalen« in »delalnica«, ampak »delazen« in »delaznica«. Porekó morebiti: »gugalen« se izvaja iz »gugalo«, »delaven« pa iz »delavec«? To je brezsmiselna razlaga. Enake končnice, ki tvorijo besede enake kategorije, se ne pritikajo različnim deblom kar tako v en dan, ako ni posebnih vzrokov. Kak vzrok pa je tu za tako razliko? Zakaj je »delálnica« pravilno, kakor tudi »délaven« in »délavnica«, sem na drugem mestu pokazal.

inteligenca, financa, instanca so krive, po nemščini prikrojene, oblike namesto pravilnih, po latinščini narejenih: besed »inteligencija, financija, instancija«

iznenadjen je res kriva oblika, a poleg neorganske »iznenaden«, bi se lahko navela pravilna oblika »iznenajen«.

Razlikovanje med »izpričati« in neomenjene oblike »spričati« (sv + pričati = con + firmare), »izpriditi« in »spričiti«, »izvedeti« in »zvedeti«, »izvečine« in »zvečine« itd. je v praksi brez vsake vrednosti. Za besede »izvedeti«, in Erfahrung bringen in »zvedeti« erfahren, vendar ni resno mogoče konstatirati razlike.

izvun. Pravopis dodaje: (pravilneje nego izven). Enako pravi tudi, da je »vun« pravilna oblika, »ven« pa ima pristavljen križ. Stara slovenščina ima obliko »vun«, hrvaščina »van«, Slovenci govorijo in pišejo »vèn«; naenkrat pa je »ven« po Pravopisu nepravilna in neknjižna oblika. Takisto tudi »vènkaj«; pač pa je našel milosti »vnanji« poleg »vunanji«. Najbrže je zopet naglašeni polglasnik, ki je sklonil

g. pravopisca, da je na smrt obsodil oblike »vèn, vènkaj« itd., ki popolnoma odgovarjajo oblikam stare slovenščine in sorodnih jezikov, ki so se popolnoma udomačile in ki posnemajo narodni izgovor. Kako vrednost imajo zakoni o promeni naglašenega polglasnika, smo že videli pri besedah »prišedši, zmenši«. Miklosić ima v Et. W. obliki »van« in »vun«; to pa še ni dokaz, da je oblika »ven« nepravilna, ker njegov slovar nikakor ni popoln in ker govori za »ven« govoricca baš onega dela slovenstva, ki je v književnem jeziku merodajen.

Iz mnogih primerov se vidi, da se je staroslovenski »v« izpremenil v novi slovenščini pred samoglasniki v čisti »v«, pred soglasniki pa v »u«. Ako bi torej Slovencem res bilo do olajšanja pravopisa, bi se vendar že okanili nespametne razlike med »v« in »u«, ki se govorita v novi slovenščini povsem enako. Če je pravopis sprejel pisavo »uvoz«, n. »vvoz«, zakaj ne bi pisali tudi »udolbsti« m. »vdolbsti«, »ukoreniti« m. »vkoreniti«, »uvaliti, uvesti, uglobiti, udati, uzbibati, uzvreči, uzviditi, uzkloniti, uzeti, uzgoja« itd. Isto tako »udova« iz »vdova«, »unuk« iz »vnuk«. — Včasih je celo tenkočutnemu filologu težko razločevati, ali naj piše na pr. »udor« ali »vdor«, »ugrezniti«, ali »vgrezniti«, »urezati« ali »vrezati«. Kaj ni to vse eno, ali pravim »einen Schnitt machen« ali pa »einschneiden?« Saj kadar kdo naredi »einen Schnitt«, tedaj mora vendar orodje, s katerim reže, potisniti v tvarino, kakor takrat, kadar »vrezuje«. Takisto je vendar vse eno »upad« in »vpad«. — »upravičiti« se pravi vendar »koga uvesti v pravico«, »urediti = spraviti v red« itd. Proč torej z razliko med v« in »u«!¹⁾

stavbenik po Pravopisu ni knjižna oblika, nego samo »stavbnik«. Književniki drugih narodov gledajo na to, da postane tudi pisani jezik ugoden očesu in, kadar se besede izgovarjajo, ušesu. Blagoglasje pospešujejo samoglasniki in jezik je tem blagoglasnejši, čim manj trdih soglasniških skupin se nabere v poedinih zlogih. Pri Slovencih gre tudi v tem obziru vse rakovo pot. Tedencija ne pisateljev, ampak nekaterih filologov in urednikov, ki imajo v zakupu literaturo, skuša jeziku kar mogoče polglasnikov populiti; pač zato, da bi se videla jeziku gola rebra, kakor oskubeni ptici. To se vidi v primerih, kakeršen je »stavbenik«, t. j. pri besedah, izvedenih iz imenskih podstav + sufiksa. Res izpahuje slovenščina pred sufiksi, ki so imeli polglasnik

¹⁾ Že izgovor nekaterih skupin soglasniških je absolutno nemogoč, na pr.: »vzb, vvp, vzk, vzh, vzt«. Ali ne bi bilo tu na mestu jih zamenjati za skupine, katere lahko z očesom spregledaš in izgovoriš »uzb, uzp, uzk, uzh, uzt, uzv«? — Tu bi trebalo korenite reforme.

pred soglasnikom, ta polglasnik, ali samo tedaj, kadar je pred sufiksom taka skupina soglasnikov, ki se dá skupno izgovarjati v enem zlogu. Seveda, kaj se dá skupno izgovarjati, o tem bodo mnenja različna. Hotentotje in Bušmani se odlikujejo s takimi soglasniškimi skupinami, katerih evropska usta ne morejo nikoli pogoditi. Temu hotentotstvu približujejo naš jezik oni filologi, ki trebijo nemilice polglasnike iz slovenskih besed.

One soglasniške skupine, ki se dajo na koncu besed izgovarjati, so lete:

A) 1.) skupine iz trdega sičnika + trdega zobnika (na pr. »cest«), trdega šumnika + trdega zobnika (na pr. »kišt«, in trdega šumnika + č (na pr. »kašč«). 2.) skupine iz mehkega sičnika + mehkega zobnika (»brázd«, iz mehkega šumnika + mehkega zobnika žd. (samo v tujkah). 3.) mb (iz m ali pa n + b), mb (m + p, n + p), m + sičnik ali šumnik (ms, mš, mz, mž), na pr. »opomb« (č. opomp), »himb« (č. himp), »lamp, črems«. Slednjič n + sičnik in n + zobnik. — Te skupine se spojé v neločljive dvojne soglasnike, katerih ne moreš nikdar ločiti.

B) Soglasniške skupine, katerih prvi del je »n, l, r, m«, drugi del pa kak nezvončni (tonlos) soglasnik, se mogó skupno izgovarjati, na pr. »kanc, opank; belc, opalk; jark, jar; premc«. — Ako pa je drugi del kak zvočni (tönend) soglasnik, tedaj se čuje v izgovoru namesto zvočnika nezvočnik na pr. »štang« (govori se štank), »alg« (g. alk), »štang« (g. štank).

C) Tudi soglasniške skupine l+n, l+m, r+n, r+m je mogoče skupno izgovarjati, na pr. »jarm, šoln«. —

D) Skupina s ali š + kak trd soglasnik (razven pod A omenjenega »t«), se lahko izgovarja, na pr. »desk, šišk«. Kadar pa je skupina z ali ž + trd soglasnik, tedaj se v izgovoru spremeni »z« ali »ž« v »s« ali »š«; torej »opazk« (izgovarja se »opask«,) »križk« (krišk). Zvonki soglasniki se na koncu izpremene v nezvonke, in dosledno pred njimi »z« in »ž« v »s« in »š«, na pr. »rozg« (govori »rosk«).

E) j + soglasnik. »pajk, gajb« (gov. gajp).

F) v + trd soglasnik se ne more izgovarjati, ker je »v« mehak, torej se izpremeni v govoru »v« v samoglasnik »u«, ali pa v nezvonki soglasnik »f«. »slavc« (govori »slauc« ali slaſc). Ker pa se tudi zvonki soglasniki na koncu redovito zamenjajo s nezvonkimi, zato se tudi »stavb« izgovarja »staup« ali »stafp«.

G) h + trd soglasnik se lahko izgovarja. »noht«; zvonki soglasnik se izpremeni v dotičnega nezvonkega.

H) Ostale soglasniške skupine se ne dadó izgovarjati; na pr. »povedb«; celo ne, kadar se spajajo zvonki in nezvonki soglasniki, na pr. »mrkv«.

Da se olajša izgovor, si jezik pomaga s tem, da med soglasnike vtika polglasnik. To se pa godi v dveh slučaji: 1.) v imenovalniku moških samostavnikov τ -deklinacije in ženskih na nosnik »m« ali »n«, ter moških pridevnikov in deležnikov; na pr. »kupec« (kup τ cb) n. »kupe«, »kosem« (kos m τ) n. »kosm«, »rekel« (rĕk l τ) n. »rekl«, »bolen« (bol τ n τ) n. »boln«, »pesem« (pĕs m τ) n. »pesm«. 2.) v množnem rodilniku ženskih in srednjih imen, na pr. »igel« (ig l τ) n. »igl«, »ovec« (ov τ cb) n. »ovc«, »oken« (okn τ) n. »okn«, »brven« (br τ v τ n τ) n. »brvn«. — Iz navedenih primerov se jasno vidi, da nova slovenščina ne dela absolutno nobene razlike med onimi slučaji, v katerih stoji v stari slovenščini polglasnik v deblu, in med onimi, pri katerih ga ni v deblu.

Kdor torej razlikuje v pisavi »blisk, tresk« od »pesek, tresek«, ne ravna samo nedosledno, ker se je v stari slovenščini poleg »trĕsk τ « (imenovalnik moški) pisal enako tudi rodilnik ženski »trĕsk τ «, nego dela nasilje slovenskemu jeziku, ki tega razlikovanja kratko in malo ne pozna. Kdor hoče zaradi stare slovenščine pisati »tresk« (fragor), mora pisati tudi »tresk« (sarmentorum). — Še bolj se čudimo nedoslednosti, da piše Pravopis sicer »tisk, blesk«, vendar pa »vosek« (strsl. »vosk τ «); »bajk« (rodilnik množine) in »pajek« (imenovalnik ednine), »tresk« (imenov. ednine) in »tresek« (rodil. mn.). Kako načelo vlada v taki pisavi?

Videli smo iz teh primerov, da se slovenščina ni zaustavila pri onih besedah, pri katerih je izgovarjanje soglasniške skupine nemogoče, nego da je zajela v to pravilo tudi druge besede, pri katerih bi se dala opravičiti pisava brez polglasnika. Kakor »trĕsek« in »pesek«, gre torej pisati tudi imenovalnike »kanec, opanek, belec, opalek, jarec, jarek, premec; jarem, šolen, nohet, pajek, slavec«, in kakor Pravopis ne piše »Ogr« ampak »Oger«, tako gre pisati tudi »tresek« ne »tresk«. —

Kar velja za moški imenovalnik, to velja tudi za rodilnik ženskih in srednjih imen. Torej: »bunĕk, murek, parem, tiskaren, sester, šišek, desek, beder« itd.

Izvzete pa so iz tega pravila tuje besede; torej pišemo: »fant, kant, karf, fakt« itd. Posebno velja to še za rodilnik ženskih imen, ki so zvečine tuja in ki imajo torej rodilnik brez polglasnika, na pr. »alg, štang, form« itd. Ker je tujek tako pretežna večina, nagiba se slovenščina celo do tega, da ne vtika polglasnika niti v mnoge domače besede, kar pa ne gre posnemati že zaradi enostavnosti pravila.

Če pa je slovenščina sprejela pravilo, da vtika polglasnik celo med take soglasnike, ki se skupnemu izgovarjanju ne upirajo, je to pravilo tem umestnejše pri onih besedah, v katerih je prvi del dvojnatega soglasnika kak zvonki soglasnik. Ker se namreč na koncu besed vsak nemi soglasnik nezvočno izgovarja, prehaja pred njim stoječi zvonki sičnik »z« ali »ž« vsekako v »s« in »š«, »v« pa v »f« ali »u«. Ako hočeš torej v pismu in govoru sičnik in nebnik zvonko izgovarjati, moraš med njega in drugi soglasnik vtikati polglasnik. Treba je torej pisati »opazek«, ne »opazk« (poslednje bi se izgovarjalo in čitalo »opask«), »križek« (od križka), ne »križk«, »staveb«, ne »stavb«, »rozeg«, ne »rozg« (kar bi moral čitati »rosk«). Zato je pa tudi pisava »mozg« in »mezg« kriva, če prav ima stara slovenščina »mozgъ« in »mezgъ«, ker smo se osvedočili, da nova slovenščina nič razlike ne dela med prvotnim in vtaknjenim polglasnikom, in ker to zahteva zvočni izgovor sičnika ali nebnika. V tej stvari ni stara slovenščina prav nič merodajna. Pisati je »mezeg« in »mozeg«. Ako pišeš »mezg« in »mozg«, moraš čitati »mesk« in »mosk«; to pa menda vendar ni izgovor ljudstva.

Povsem krivo je, ako se upotrebljujejo oblike »mrkv« namesto »merkev«, »povedb« n. »povedeb«. Krivo je pa tudi »družb« namesto »družeb«, ker »družb« ne moreš drugače izgovarjati kot »družp«. Pisati je treba »izeb«, ne pa »izb« (izgovori »isp«).

Občno pravilo za polglasnik v gori imenovanih oblikah je torej: Polglasnik se piše brez obzira na postanje soglasniških skupin, ki stojé na koncu besede, v vseh slučajih. Izvzete so soglasniške skupine 1.) ki so nerazdružne in 2.) liquida + muta v tujih besedah.

V onih slučajih, v katerih se mora med soglasniško skupino vrvati polglasnik, to je 1.) ako sta oba soglasnika mutae na pr. »nared**e**b« 2.), ako je prvi del kak zvočni sičnik ali »v«, drugi pa zvonek eksplozivni soglasnik, na pr. »druž**e**b, stav**e**b«, je polglasnik potreben tudi v izvedenkah s sufiksom ъnъ; ta polglasnik oživi na svojem mestu, ali pa skoči med oba soglasnika. Na pr. »nared**e**beni, druž**e**beni, stav**e**beni«, ne pa »stav**n**i«, kar ni mogoče izgovarjati. Obliko »stav**n**i« je možno izgovarjati le »staub**n**i« ali pa »staf**n**i«. — Dosledno piši torej tudi: »nared**e**benik, druž**e**benik, stav**e**benik«. Da je v teh besedah res polglasnik, nam svedočijo besede, kakeršna je »služ**a**bnik«.

Beseda »služ**a**bnik« je nastala iz »služ**b**+bnik = službenik, potem pa je po metatezi skočil polglasnik med »ž«

in »b«: »služebnik«, in zaradi dolgega naglasa se izpremenil v »a«: »služabnik«. »družbenik« v »družbenik« = »družábnik«.

lavor. Slovenska oblika je »lavor«, kakor »Lovrenec« in »Lovro«, ne »Lavrenec« in »Lavro«.

Ako pomenja **narava** »Natur«, zakaj je potem »naravò-slovje« neknjižno?

jenjati. Da je »jenjati« menda popačeno iz »nehati«, to še ni noben vzrok, obsojati na smrt to besedo, ki je znana vsemu območju slovenskemu (in tudi kajkavcem hrvaškim) in ki je rabila doslej v knjigi. To je navadna metateza, kakor »gomila« in »mogila«; in vendar nihče ne smatra ene ali druge teh dveh oblik za krivo.

neokusen. (+ neukusen). Kaj je pravilno, ti pove Miklošičev slovar: »okusiti« tentare, audere; »okus« experimentum, »okušati« tentare; »ukusiti« gustare (schmecken), »ukušati, ukušenje«. Sedaj sam sodi, katera oblika je pravilna za pomen »geschmacklos«.

papir. Nekaj časa je bil baš g. spisovatelj Pravopisa prvi pobornik oblike »popir«, katero národ res tako izgovarja, in ki ima za izgovor ter pisavo analogije v besedah: »ponev« Pfanne, »grof«, Graf, »tobak« Tabak.

pol. Ta odstavek je prav sposoben napraviti zmešnjavo. Kako naj nestrokovnjak sam polovi iz suhih primerov zakone, kdaj je pisati »pol«, kdaj »poli«, kdaj »polu«? Zakaj naj na pr. pišem »poldan«, pa »poluglasnik«, »polletje« in »poluletje?« V stari slovenščini imaš »poludónb« in »polunoštó«. Ali ne bi bilo edino pametno brez obzira na staro slovenščino pisati povsodi, kakor se govori, namreč edino obliko »pol«; torej: »poldan, polnoč«, pa tudi »polbog, polotok, polmrtev«. Tako bi se pisava znatno olajšala, pri tem pa nič pravilnosti ne izgubila.

+ **predno.** Človek bi mislil, da oblika »predno«, ki je nastala iz »pred nego«, vendar ne more biti manj pravilna, kot »preden«.

+ **priznica.** Zahtevati, da naj se piše »pridižnica«, je ravno tako smešno, kakor ako bi kdo očital Grkom in Rimljanom, da niso znali pisati svojega jezika, ker so pisali »ἄμφορεύς« in ne »ἀμφορεύς«, »vipera« in ne »vivipara«, »semestris« in ne »semimestris«. Take tvorevine si jezik ne da zabranjevati; nobena živa duša ne govori »pridižnica«; onih pa, ki vedó, da je to bila prvotna oblika, je tako malo, da jih na prstih obeh rok lahko sešteješ.

+ **škrinja.** Iz »schielen« je postalo v slovenščini »škiliti«, ne »skiliti«; zakaj torej iz »schrín« »skrinja« in ne »škrinja?« Očividno zato, ker ima Miklošič obliko »skrinija« poleg »škrinja«. Slovenci govore in pišejo »škrinja«, Hrvati

in Srbi istotako; sedaj pa je treba uvesti nekaj novega, nenavadnega!

sužen. Iz stsl. »saženn« postane novoslovenska oblika »sôžen«, kakor »tôga« iz »tağa«. Da je navadna oblika »muka« iz »mağa«, ne bi smelo motiti, da to nenavadno besedo prikrojimo po slovenskih glasovnih zakonih; »muka, sužen« je naravnost iz hrvaščine vzeto. Levec sam navaja besedi »krôt«, krôtež« n. hrvaških »krut, krutež«.

včasi, včasih, časi, časih. Ako so tu štiri oblike knjižne, zakaj ne bi dovolili različnih oblik tudi v drugih slučajih na pr. »en« in »jeden«, »lepi« in »lepej«, »častit« in »čestit«, »ven« in »vun«?

Na koncu naj izpregovorim še nekaj besedij o besedi »kajti«, ki je dobila v Pravopisu žig neknjižnosti. Mnogo let nihče ni vedel za drugo obliko; ako je kdo namesto nje upotrebil besedo »zakaj«, so ga celó javno smešili, menda pač zató, ker pristni Slovenci te poslednje res ne poznajo in je povsej priliki zalezla v slovenščino iz italijanščine. Nekdo pa jo je izkopal iz pozabnosti in zdaj je celó posajena na oni sedež, kjer je dosedaj kraljeval »kajti«, češ, da »kajti« pomenja le »ker«, »weil«, ne pa tudi »denn«. Eksistencije te besede menda Pravopis tudi ne negira; beseda živi v narodu, v knjigi in ima prav primeren pomen; »kajti« znači namreč to, kar lat. »quod, quippe«, grški »ἕτερον«. — V vseh nam pristopnih jezikih pa so stavki, katere uvajajo v lat. vezniki »nam, enim,« v grščini »ἕτερον«, v nemščini »denn« istovetni v pomenu s stavki, katere začenjajo »cum, quia, quod, ἕτερον, ὅτι, weil, da«. Ako rečem »Der Fuchs heißt von altersher der rothe, weil sein Pelz roth und goldig schimmert«, ali pa »der Fuchs heißt von altersher der rothe; denn sein Pelz schimmert roth und goldig«, je vse eno po smislu. Kavzalnega značaja so eni in drugi vezniki, in kdor zahteva, da se mora Slovenec ravnati po Nemcih ali drugih tujcih, da bode vedel, kdaj ima upotrebiti »kajti« ali »zakaj«, ta trdi naravnost neutemeljene stvari. Kdor bere ali čuje stavek, vendar ne more dotičniku, ki je spisal ali izrekel ta stavek, v dušo pogledati in določiti, jeli hotel kavzalnost izreči tako, da je najpreje izrekel trditev ter jo potem podkrepil z glavno ali odvisno vzročno izreko. Gonja proti vezniku »kajti« je torej iz trte izvita in kar prav nič utemeljena. Tu se ne smemo sklicavati na besedni red, ki je baje različen v podrednih in prirednih odvisnih stavkih. To razliko je provzročilo samo posnemanje nemščine in italijanščine.

